

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots,

Ä. Mägi
toimetuse sekretär

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED.

S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, K. Gyldenstubbe, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlsson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trankmann.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitatav masinakiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Toimetus jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Uhtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartus, Aia tn. nr. 35.

S I S U.

Artiklid.

Tjutrumov, I.: Märkmeid TKS projekti uue redaktsiooni puhul	337
Trankmann, K.: Vahistamine KKS eelnõu järgi	354
Piip, A. Rahvusvahelise õiguse kodifitseerimine	361

Arutlused.

Buldas, A. „Riigi Teataja“ sisu korraldusest	370
--	-----

Kirjanduse ülevaade.

E. E.: Bukovski, Wl.: Testamendi tühistamise resp. vaieldamise hagide õiguslik konstruktsioon läti õiguse järgi	372
A. P.: Skeie, Jon.: Die Grönlandfrage	374

Märkmeid TKS projekti uue redaktsiooni puhul.

I. Tjutrumov.

Võimaluse puududes üksikasjalisemalt peatuda projekti kõikidel paragraafidel, mis üle võetud kehtivast TKS-st kui ka Muravjovi komisjoni projektist, tahan esitada lühemaid märkmeid peamiselt projekti uute paragraafide suhtes.

Kõige pealt kutsub esile mõningad kahtlused juba projekti seadusandliku materjali asetuse süsteem.

Peale Saksa protsessi eeskujul teostatud rahukohtunikude ümbernimetamise jaoskonnakohtunikeks, on nüüd, välja arvatud mõningad üldosas jaoskonnakohtunikku kohta tehtud erandid, kogu kohtulik seadusandlik materjal käsitletud ühiselt jaoskonnakohtunikku ja ringkonnakohtute suhtes. Siinkohal ei saa jätta märkimata praegu kehtiva süsteemi paremust, kus kogu rahukohtunike käsitlev kohtukord on käsitletud üheskoos üldiste määruste järgi, mis koosneb 201 artiklist. Seega 1864. a. 20. nov. seadustiku koostajad püüdsid rahukohtunikele alluvais asjus luua lihtsamat ja lühendatud kohtupidamiskorda, ühtlasi silmas pidades mitte üksnes kohtunikku töö kergendamist valdavamas enamikus tsiviilasjus, vaid ka asjas esinevate poolte huvisid. Koostajad olid seejuures arvestanud väga olulist momenti, nimelt et enamik rahukohtunikku juures tsiviilprotsessis esinevaist isikuist kuuluvad kas külaelanikkude või linna lihtsamate kodanikkude hulka. Väidetakse, et käesoleval ajal jaoskonnakohtunikud määratakse kõrgema juriidilise haridusega ja vastava praktilise ettevalmistusega isikute hulgast, mispärast ka jaoskonnakohtuis võib kohtupidamiskorra sarnastada üldkohtupidamiskorraga, ainult nende eranditega, mis tingitud jaoskonnakohtuis lahendamisele kuuluvate asjade eriomadustest kui ka nende kohtuasutiste ehitisest. Seejuures aga jäetakse tähele panemata, et teatavate lihtsustuste lubamine olevas kohtuorganisatsioonis pole tingitud mitte üksnes kohtunikest endast, vaid

ka asjas esinevaist eraisikuist, kellele rahukohtuniku juures kasustatava erilise lihtsustatud protsessikoodeksi olemasolu kui ka selle kergem mõistmine pakuks suurt rahuldust.

Rõhutatakse, nagu kutsuks praksises suuri raskusi esile meie TKS 80. art., mille järgi mõningail juhtudel rahukohtunikel tuleb ka praegu juhista seaduse teise raamatu reeglitega. Ma ei vaidle, et selle artikli rakendamine praksises mõnikord esile kutsub teatavaid raskusi, kuid praegu, vastava seadustiku pea 70-aastase kehtimise tagajärjel, see reegel ei võiks kohtuasutiste tegevuses enam põhjustada mingisuguseid raskusi.

Teine süsteemi puutuv küsimus on tsiviilasjade allumuse kindlaksmääramine jaoskonnakohtunikude ja üldkohtuasutiste vahel. Projekt (art. 796) asub seisukohale, et jaoskonnakohtunikele ei allu kinnisvara omandiõiguse või valduse hagid. Näib aga, et vastab täiel määral tänapäeva majanduslikele tingimustele kui ka igapäevseile elunõudeile, kui rahvale kohtu võimalikult kättesaadavamaks tegemiseks laiendame kohaliku õigusemõistmise võimkonda üldkohtuasutiste võimkonna arvel. Sest kinnisvara kohta käivad taotlused ei tekita sisuliselt nende õiglaseks lahendamiseks suuremaid raskusi kui paljud hagid vallastu suhtes. Oleks seepärast praegusel ajal täiesti otstarbekas, kui tunnistame jaoskonnakohtunikele alluvaks, üldise kindlaksmääratud hagi hinna ulatuses, niihästi vallastu kui ka kinnistu küsimusi käsitlevad hagid. Säärasel korral lähendaksime tunduvalt kohut rahvale ja aitaksime kõrvaldada praeguse kohtukorra ebamugavusi, mille edasikestmisel maaomandisse puutuvate väiksemate asjade lahendamine on seotud suurte raskustega, nagu kohtuasutiste abi raskepärane kasustamine kauge maa tõttu või suured majanduslikud kulud¹.

Kohtuseaduste kinnitamiseni polnud Venemaal seadustes erinevusi vallastu ja kinnistu asjade allumuse suhtes. See erinevus teostati esmakordselt kohtuseadustega. Kuid juba kaks aastat hiljem endistati vana kord Taga-Kaukaasias, siis Turkestanis ja Stepi oblasteis ja hiljemini ka Siberis ning Arhangel'ski kubermangus. 1912. a. 15. juuni seadusega tunnistati reas kubermangudes rahukohtunikele alluvaiks nii vallastu kui ka kinnistu küsimusi lahendavad hagid — hin-

¹ Vt. Projekt Muravjovskoi Kommissii, Objasnit. zapiska t. III, lk. 7.

nalt mitte üle 1000 rubla —, ja pole olnud kuulda, nagu oleks selle seaduse rakendamine praksises põhjustanud mingisuguseid ebasoovitavaid tagajärgi, küll aga võttis rahvas selle seaduse hea meelega vastu.

Olulisemaks puuduseks uue TKS projekti seadusandliku materjali asetuse süsteemis on ka asjaolu, et protsessi esimene raamat nimetatakse „Võistlusmenetluseks“, teine raamat aga „Täidesaatev menetlus“, kui samal ajal võistluspõhimõtte — mis avaldub kõigi tsiviilõiguslikkude materiaalsete õiguste olus — on kogu tsiviilprotsessi aluseks ja on iseloomustatav seega, et protsessis kohtu mitmesugused toimingud olenevad poolte nõudest, poolte algatusest. Selles mõttes leiab võistlusprintsip, olles kogu tsiviilprotsessi aluseks, rakendamist ka täidesaatvas menetluses, sest kohtuasutiste otsused pööratakse täitmisele hageja soovil ja hageja poolt näidatud korras, mispärast kohus pole ka kohustatud jälgima otsuse täideviimist, kuni tema kaastegevust pole palunud vastav asjaosaline pool (TKS art. 925). Seepärast poolte kaebused ja vaidlused kohtuotsuste täitmise suhtes vaadatakse läbi era korras ja lahendatakse eramäärusega, kusjuures enne vastaspoolele saadetakse ärakiri kaebusest ja kuulatakse tema seletused, kui ta kohtusse ilmunud (TKS § 966). Kõige selle pärast ei saa süsteemi seisukohalt õigustada võistlusmenetluse vastuseadmist täidesaatvale menetlusele, sest ka üldiselt peab kohtuasutiste otsuste täidesaatmise kord olema näidatud osas, mis käsitleb tsiviilasjade menetlust ringkonnakohtuis.

Kuivõrra uue TKS projekti süsteem on puudulik, näitab, näit., järgmine asjaolu: reeglid, mis käsitlevad kohtuniku taandamist asja arutamisest ja otsustamisest, pole mingipärast paigutatud reeglite hulka, mis käsitlevad eramenetlust, nagu seda näeme kehtivas TKS-s (6. osa, 11. ptk. „Eramenetlusest“), vaid on paigutatud 4. ossa (9. ptk.), mis käsitleb kolmandate isikute osavõttu asjas. Sama lugu on projekti I raamatu 8. ptk.-ga, mis nimetatud „Tõendite ülesvõtmine“; selles peatükis on esitatud reeglid tunnista-jaist, kirjalikest tõendeist, tunnustamisest, vandest ja muist tõendeist, kuna tõendite ülesvõtmist käsitlevad üksnes selle peatüki 3. lõike 1. osa, 6. lõige ja 7. lõike 4. osa. Võiks näidata ka veel muid süsteemi puudusi, kuid arvan, et esitatud näidetest on küllalt, et veenda kogu pro-

jekti süsteemi põhjaliku läbivaatamise vajaduses. Ei või unustada, et puhtteaduslik süsteem võib põhineda üksnes nende mõistete täpsal analüüsil, millest koosneb ühe või teise õigusharu sisu, nende suhete määritlemisel, üldmõistete tuletusel ja mõistete õigel grupeerimisel vastavas loogilises järjekindluses. Samuti ei või unustada, millist suurt tähendust praksises omab seaduste süstemaatiline tõlgendamine kui ka tõlgendamine selle koha järgi, mida evib üks seadus teiste seas. Ta põhineb eeldusel, et seaduse iga üksik artikkel evib seadusandlussüsteemis määratud kohta, mis ühtlasi kindlaks määrab ka artikli täpsa mõtte. Seadustiku süsteemi puudumisel ja artiklite segipaiskamisel on raskendatud ka seaduse tõelise mõtte selitamine.

Asudes projekti üksikute artiklite käsitlemisele nende kronoloogilises järjekorras, peame tunnustama, et mõned neist kutsuvad esile tõsisemad kahtlused.

1. Projekti artiklid 100—101, sisaldades reegleid üksikult esitatud hagide ühendamiseks kohtu poolt ja koosetatud hagide lahutamiseks, mis tuginevad 1914. a. 10. juuni seadusele (TKS art. 258²—258³), võivad praksises põhjustada kahtlusi. Täiesti arusaamatu on seisukoht, mis pärast kohus pole õigustatud lahutama kaht hagi, mis tuletuvad küll ühisest alusest, kuid mille loomus tingib erinevaid protsessuaalseid toiminguid; samal ajal on aga kohus õigustatud lahutama kõige tühisemaid hagnosisid, kui neil on ainult erisugused alused, ja seda ka siis, kui pole vähematki raskust nende hagide läbivaatamiseks üheskoos. Pealegi on see projekti järgi kohtu diskretsiooniline õigus, millele puudub võimalus kaevata eraldi apellatsioonkaebusest.

2. Erilist kahtlust põhjustavad esialgse ja vastashagi eraldamist käsitlevad reeglid. Säärane eraldamisõigus on kohtule lubatud tingimusel, et vastashagi ei kuulu esialgse haviga kompenseerimisele ega oma ühist alust sellega. Järelikult kõik teised hagnosisid, kui nende vahel oleks ka lähedane seos, võidakse kohtu poolt lahutada ja läbi vaadata üksikult. Ses suhtes Vene kohtuministerium, esitades vastava seadusprojekti, täiesti õigustatult kavatses kohtule anda õiguse lahutada esialgset ja vastashagi ainult siis, kui vastashagi ei kuulu esialgse haviga kompenseerimisele ja pole temaga seoses. 1914. a. 10. juuni seaduse vastuvõt-

misel jäi aga see ettepanek seadusandliku asutise poolt vastu võtmata. Kahjuks on ka TKS uue projekti redaktsioonis kindlaks jäädud senikehtivate reeglite (art. 258² ja 258³, TKS) juurde, kuigi kohtule säärase õiguse andmine, pealegi apellatsioonita edasikaebamise võimaluseta, võib kahjulikult mõjustada nende kostjate huvisid, kes teotsevad heas usus ja näevad vastashagi esitamise õiguses tõelist ja täiesti seaduspärast kaitset oma õigusile, mille vastu hageja vaidleb.

3. Hagihinna kindlaksmääramise korras projektee-ritakse uus reegel, mis järgi kohus, kui ta leiab, et hageja poolt hagipalves esitatud hagihind on ilmsesti väiksem hagi tõelisest hinnast, on õigustatud asja läbivaatamisel esimesel istungil hagihinda ümber hindama andmeil, mida ta ise kogunud, või mida esitanud pooled, või enda näengul (projekti art. 119). Ma ei vaidle vastu kohtu õigusele hagihinda ümber hinnata andmeil, mida kohus ise kogunud või mida esitanud pooled, küll aga leian, et on täiesti ülearune ja isegi ebaotstarbekohane täiendus „või enda näengul“, sest andes kohtule õiguse hagihinna ümberhindamiseks kohtu enda kogutud andmeil, on juba küllaldaselt tagatud hagi õige hindamine, seda enam, et kohtu määrus hagi ümberhindamises on projekti 120. artikli järgi lõplik ega kuulu edasikaebamisele. Pealegi on kehtiva õiguse järgi² kohtu määrus hagihinna vastu tõstetud vaidluses lõplik. Oleks küll õigem, kui projekti 119. artiklist kustutataks sõnad: „või oma näengul“.

4. Projekti 185. artikkel, mis vastab Saksa seadustiku 279. art., sisaldab uue ja küllaldaselt olulise tähtsusega järgnevasisulise reegli: „Kui tõendite ebaõigeaegne esitamine on toimunud asja viivitamise eesmärgil, või raske hooletuse pärast kostja poolt, ja nõuab kohtuistungil edasilükkamist, siis võib kohus keelduda uusi tõendeid vastu võtmast.“ Pole kahtlust, et säärane oluline kõrvalekaldumine praegusest protsessist on vasturääkivuses õigusmõistmise huvidega. Praeguse korra järgi, vastavalt TKS art. 330¹ ja 331 (1912. a. 15. juuni redaktsioon), on pooltel õigus esitada uusi tõendeid ja teetuda uutele asjaoludele ka asja menefluse kestel tagajärjega, et uute tõendite ja asjaolude esitamisel võib kohus vastas-

² TKS, 1912. a. 15. juuni redaktsioonis art. 274¹.

poole õigustatuks tunnistatud palvel asja harutamist edasi lükata ja tõendite mitteõigeaegse esitamise eest, kui sellest on tingitud asja otsustamise viivitus, määrata vastaspoole palvel tema kasuks sisse nõuda viivitust põhjustanud poolt teatav rahasumma. Praegu kehtiva korra juures pole ette nähtud võimalust, mis lubaks kohtule keelduda tõendeid vastu võtmast, sest tõendite kõrvalejätmine, mis on esitatud pärast teatavat momenti, oleks sisuliselt kohtule takistuseks kõikide asjaolude uurimiseks ja looks takistusi materiaalse tõe avastamisele. Teisest küljest aga tõendite mittevastuvõtmine ja nende mittearvestamine, kui nad esitatud tähtaja möödumisel, põhjustaks pooltele asja edasiviimist järgmisse instantsi, asjatult koormaks kõrgemat instantsi ja sunniks vastaspoolt ilmuma teise instantsi — võib-olla kaugemale — kohtusse ning juhul, kui teine instants tühistab eelmise kohtu otsuse, kandma ka asjatult teise astme kohtukulusid³. Seega on ka seletatav, et näit. Lätis⁴ on novelliga kehtima pandud reeglid, mille järgi, et ära hoida asja venitamist poolte poolt säärase tõendite hilise esitamisega, mida pool oleks võinud kohtule esitada ka varem, on kohtul õigus *ex officio* ja ilma vastaspoole palveta⁵ karistada asja venimises süüdi olevat poolt rahatrahviga. Samal ajal pole aga kohtul õigust keelduda tõendeid vastu võtmast, kui nende esitamisega ka hiljaks on jäänud, sest säärase keeldumine mõjuks halvavalt õigusemõistmisele.

5. Osaliselt Muravjovi komisjoni projekti (art. 185—186), kuid peamiselt Saksa protsessi mõjul (art. 264) projekt (art. 186) toob kehtivasse protsessi täiesti uue põhimõtte, andes hagejale õiguse muuta protsessi kestel omi taotlusi. Säärane muutmine tunnistatakse võimalikuks kostja nõustumisel, kuid sõltumata kostja nõusolekust, võib kohus säärast hagi aluse ja suuruse muutmist lubada, kui ta selle leiab olevat kohase. Kehtivas seaduses (TKS art. 332) on tunnustatud põhimõte, et protsessi kestel võib hageja palvel esitatud hagi vähendada, kuid ta pole õigustatud seda suurendama, sisuliselt muutma, või

³ Vt. Tjutrumov — Graždanski protsess, lk. 291.

⁴ Vt. „Zakon i sud“ nr. 6 — 1932, lk. 837.

⁵ Vt. TKS art. art. 331¹ ja 776¹.

esitama uusi taotlusi, olgu siis, kui need tekkisid esitatud hagipalvest vahenditult. Hagi sisuline muutmine on kehtiva seaduse järgi keelatud peamiselt vaieldava suhte individuaalsuse ja seesmise ühtluse alalhoidmiseks. Prof. Holmsteni (Utšebnik, lk. 146) arvates on säärase keelu põhjuseks vastava menetluse kord ja iseloom (*litis ordinandi gratia*), mis avaliku õiguse seadeldisena ei või muutuda poolte tahtel ja näengul, mispärast tema arvamisel kohus peaks hagi muutmise küsimuse tõstma enda algatusel, *ex officio*. Säärast praksist on varemini harrastanud enamik kohtuist. Pea samal seisukohal on senaator Isatšenko, kelle arvates „hagi aluse muutmisel on kohus *ex officio* kohustatud jätma uue nõude läbi vaatamata, muil hagi sisulistel muutmistel kohus võib asuda hagi muutmise küsimuse läbivaatamisele ainult kostja vastuväidete põhjal“. Vene Riiginõukogu motiivest⁶ on näha, et poolte suusõnalisel võistlusel on uute nõuanguete esitamise keelamise põhjuseks soov: tasakaalustada kohtu ees mõlema poole õigusi. Samale seisukohale on asunud ka kassatsioonipraktis⁷. Muravjovi komisjoni projekt on seepärast, lähtudes põhimõttest, et hagi muutmine kostja nõusolekul pole vastuoksuses seadusandja eesmärgi ja kavatsusega, mis järgi hagi muutmise keeld on teostatud ainult kostja huvide kaitseks, lubab hagi muutmist kostja nõusolekul, kusjuures kostja sisulisse vaidlusse astumine muudetud hagi ulatuses loetakse hagi muutmise nõustumiseks (projekti art. 186). Seega hagi muutmise aluseks võivad olla: 1) kostja nõusolek, ka vaikiv, ja 2) kohtu tunnustamine, et säärane hagi muutmise ei või kitsendada kostja kohtulikku kaitset; viimane on aga võimalik üksnes siis, kui hagi muutmine ei põhjusta ka hagi põhialuse muutumist. Uus projekt (art. 186) peab hagi muutmise aga üldiselt võimalikuks, kui kohus leiab selle kohase olevat. Nagu eeltoodust nähtub, võiks hagi muutmist lubada, kui kostja vastava muutmise nõustub, või vähemalt ei vaidle vastu säärasele muutmisele ja astub hagejaga vaidlusse muudetud hagi alusel. Mingil tingimusel ei võiks aga hagi hinna muutmist lubada kohtu näengul, kui muutmise vastu vaidleb kostja või kui hageja muutust teostades muu-

⁶ Zurnal 1864. a. nr. 44, lk. 26.

⁷ Senati otsused: 1875 nr. nr. 82, 485, 810; 1877 nr. nr. 67, 307 jt.

dab ka hagi põhilased. Lätis⁸ näit. on see küsimus lahendatud novelliga enam-vähem õiglaselt selles mõttes, et hagejal on õigus kostja nõustumisel muuta oma esialgset taotlust (kusjuures kostja mittevastuvaidlemine võrdub nõustumisega); kostja nõusolekuta võib hageja hagi palvet muuta, kuid peab jääma hagi endise aluse juurde. Säärane muutmine ei põhjusta asja otsustamise viivitamist ega raskenda asja käiku. Igal juhul, kui kohus lubab hagejal muuta nõude suurust ja kui selle vastu vaidleb kostja, oleks otstarbekohane lubada viimasele vastava kaebuse esitamist eraldi apellatsioonist, sest kui asja arutamisel apellatsiooni korras teises astmes tunnistatakse lubamatuks hagi muutmine, siis see võib muuta asja lahendamise tunduvalt keerukamaks.

6. Projekti art. 200, vastavalt 1931. a. novellile (RT 29—1931), on tunnistatud põhimõtte, mille järgi kohus võib — välja arvatud seaduses ette nähtud juhud — asjaajamise kiirustamiseks panna vajalikkude tõendite (art. 204—390) järelekatsumise ühele oma liikmele, kellel on õigus nõuda pooltelt kirjalikke seletusi. Kohtuliige omalt poolt on õigustatud temale tehtud ülesandeid andma täitmiseks kohalikule jaoskonnakohtunikule.

Säärase reegli võime tunnistada täiesti ebaotstarbekohaseks ja tõelise õigustumise huvidele vasturääkivaks. Vahendituse põhimõttest, mis on aluseks tsiviilprotsessile ja mis on seatud peamiselt üldistes huvides, järeldub, et asjasse puutuv kogu faktiline materjal ja kõik tõendid kontrollib ja võtab vastu sama kohus, kes otsustab asja sisuliselt. Vahendituse põhimõttel on väga suur tähendus asja õigeks lahendamiseks kohtu poolt, sest ainult neil tingimustel, ainult vahenditult kohtu poolt vastu võetavil tõenditel, seal hulgas ka ülesantud tunnistajate ja ekspertide isiklikul ülekuulamisel kohtus võib kohus paremini selgusele jõuda, kuivõrt on usutavad nende öeldised, kui kõrvaldada seletustel saadud arusaamatused ja vasturääkivused. Ainult selle kohtuniku enese juuresolekul teostatud tunnistajate ja ekspertide ülekuulamine, kes otsustab asja sisuliselt, kindlustab kohtule võimaluse anda täpsat ja õiget hinnangut nendele tõenditele, mis on endast nii olulised kohtu-

⁸ „Zakon i sud“, nr. 6 — 1932, lk. 836.

liku tüli õiglaseks lahendamiseks. Tunnistajate ja ekspertide ülekuulamisprotokoll, mis on koostatud kohtu ülesandel ühe kohtuniku poolt, ei saa kunagi tõe avastamisel omada seda tähendust, mida omab tunnistaja elav sõna selle kohtu juuresolekul, kes otsustab asja sisuliselt.

Loomulikult on võimalikud ka säärased juhud, kus tunnistajate ja ekspertide ülekuulamine ja tõendite järelekatsumine tuleb teostada väljaspool kohtu asukohta, mispärast ka kohtute seadustiku koostajad lubasid tunnistajate ülekuulamist ja tõendite järelekatsumist usaldada kohtu ühele liikmele. 1896. a. seadus on kohtute seda õigust laiendanud⁹. Asja menetluse kiirendamiseks on lõpuks 1914. a. 2. juuni seadusega kohtutel lubatud tunnistajate ülekuulamist usaldada ühele oma liikmele ka säärasel korral, kui see ülekuulamine võib mõjustada asja menetluse kiirendamist¹⁰. Kohus, tehes oma liikmele säärase ülesande, on kohustatud näitama põhjused, miks ta on asunud selle mooduse kasutamisele, ja, nagu õeti väidab senaator Gasman¹¹, kohus ei saa kohaldada neid moodusi juhul, kui tunnistajate tunnistustest saadud muljete vahenditu vastuvõtmine on kohtule vajalik ja kasulik.

Näib, et asja otsustamiseks piisab esitatud reegleist ja oleks olnud täiesti võimalik projektist välja jätta art. 200 esitatud reegel. Seda enam, et tõendite järelekatsumine ka kohtuliikme kaudu on vastuolus tsiviilprotsessi vahendituse põhimõttega ja omab õigusmõistmise huvides määratut tähtsust. Seepärast kutsub esile tõsiseid vastuväiteid seisukoht, millega lubatakse nõuda pooltelt kirjalikke seletusi ja võimaldatakse kohtuliikmele, kellele tehtud ülesandeks tunnistajate ülekuulamine ja tõendite järelekatsumine, panna oma ülesandeid kohalikule rahukohtunikule või jaoskonnakohtunikule. Säärasel moodusel puudub kohtul võimalus tõendite vahendituks vastuvõtmiseks ja ta peab juhustuma kirjaliku aktiga, mille pealegi on koostanud rahukohtunik, kes ei võta osa asja sisulisest otsustamisest.

⁹ 1896. a. redaktsioonis art. art. 386, 500, 501¹.

¹⁰ Art. 386¹, TKS 1914. a. 2. juuni redaktsioonis.

¹¹ Vt. Novõi zakon ob uskorenii proizvodstva graždanskih del — Žurnal Ministerstva Justitsii 1914. a. nr. 7, lk. 86.

Ei saa jätta mainimata projekti 200. art. ebaõiget redaktiooni ka ses mõttes, et art. 200, rääkides vajalikkude tõendite järelekatsumisest kohtuniku poolt, viitab samal ajal projekti artiklitele 204—390, mis sisaldavad mitte üksnes tõendite järelekatsumise reegleid, vaid ka rea üksikuid tõendeid käsitlevaid reegleid, näit. tunnistajate seletused, kirjalikud tõendid ja vande võtmine, mis ei vasta tõendite järelekatsumise mõistele.

7. Projekti 208. art. alusel, mis üle võetud Muravjovi komisjoni projekti 208. artiklist, kohus võib pooltelt nõuda tõendite esitamist, mida pooled on maininud asja selitamisel, kuigi neile tõendeile pole tehtud otsust viidet. Komisjon on leidnud, et kohtu säärane õigus pole vastuolus võistluspõhimõttega, sest niisugustel kordadel kohus ise tõendeid ei kogu, vaid nõuab ainult nende dokumentide esitamist, millele on viidanud pooled. Sisuliselt on see põhimõtte TKS 368. artiklis avaldatud mõtte arendamine ja väljendub selles, et kohus võib poolte tähelepanu juhtida nende poolt esitatud mõningate oluliste asjaolude tõendamatusse ja määrata pooltele tähtsajast vastavate asjaolude selitamiseks. Sisuliselt samal seisukohal asuvad ka Saksa (art. 141, 142) ja Austria (art. 183) seadustik, seega tunduvalt laiendades kohtute isetegevust ja initsiatiivi kohtuasjade juhtimises.

8. Projekti 217. art., käsitledes kohtu ja kohtueesistuja õiguste kasutamist kohtuliikme poolt tõendite järelekatsumise menetluses, on täielikult üle võetud Muravjovi komisjoni projektist (art. 215) ja on vastav ka kaasaja kohtupraksisele.

9. Projekti 222. artikli järgi isikute hulka, kellel on õigus keelduda tunnistuse andmisest, kuulub poole abikaasa — märkusega: „ka siis, kui nad ei ole enam abielus...“ Samuti kui arvestatakse muid olukordi, mis tunnistajate taandamise põhjuseks, kui nad olemas tunnistajate ülekuulamisele kutsumisel — nagu näit.: TKS art. 373 järgi poole volinikuks olemine, hooldajaks olemine jne. — on õige sama põhimõtet rakendada ka poole abikaasa suhtes. Ei ole aga alust anda abielu lõppemisel endisele abikaasale õigust keelduda tunnistuse andmisest, seda enam, et on võimalikud juhud, kus poole endine abikaasa on asja suhtes ainuke tunnistaja.

10. Projekti 315. art. muudab teataval määral senist akti tõelisuse vastu tõstetavat vaidluskorda. Praeguse korra järgi akti võltsimise vaidluse tõstmisel *onus probandi* lasub vaidlust tõstval isikul. Projekti järgi (art. 315) on vaidluse tõstja kohustatud esitama vaidluse tõestamiseks tõendeid: 1) kui akt on koostatud määratud korras või välja antud määratud asutise või isiku poolt, kes selleks õigustatud; 2) kui kodune akt on alla kirjutatud isiku poolt, kelle nimel akt välja antud või koostatud, ja kui allkirja ehtsust ei vaieldata, või kui allkiri on tõestatud määratud korras. Muravjovi komisjoni projekti (art. 356) motiivist selgub, et ülalesitatud seisukoha aluseks on põhimõte, mille järgi igaüks, kes oma õiguse alusena esitab mingi akti, on vastaspoole poolt esitatud akti tõelisuse vaidluse korral kohustatud tõestama akti ehtsust. Et ülalesitatud kahel juhul on olemas esitatud aktide ehtsuse eeldus, siis ka *onus probandi* peab langema isikule, kes on tõstnud akti ehtsuse vastu vaidluse. Seega tahetakse mõningail juhtudel ilma küllaldase aluseta muuta kehtivat korda, mille järgi üldpõhimõttel tõendid peab esitama akti ehtsuse vastu vaidlust tõstev isik. Säärastel tingimustel võib isik, kes kohtule esitab küll ehtsa akti, siiski mõningail juhtudel täiesti aluseta tõstetud akti ehtsuse vaidluse korral sattuda väga halba olukorda just dokumendi ehtsuse tõestamisel esinevate raskuste tõttu, seda enam, et kui aluseta tõstetud koduse akti ehtsuse vaidluse algataja mõningail põhjusil eitab oma allkirja aktil, siis projekti järgi *onus probandi* langeb juba akti esitavale isikule. Igal juhul peaks asutama seisukohale, et koduse akti allkirja olemasolul, kuigi see allkiri on vaieldav, peab akti ehtsuse vaidluse korral vastavad tõendid esitama isik, kes vaidluse tõstnud.

11. Tsiiviilprotsessis kolmandate isikute osavõtu küsimuses projekt sisaldab kaks olulist reeglit: 1) mõlema poole nõusolekul võib kolmas isik, kes asja astunud tema vastu tõestatava regresshagi ärahoidmiseks, asendada seda poolt, kellega ta asjast ühiselt osa võttis (projekti art. 483). Säärase reegli vastu pole põhjust vaielda. Samuti vaatab sellele küsimusele Austria seadustik (art. 19); samal seisukohal asuvad ka Muravjovi komisjoni projekti koostajad. 2) Projekti teine reegel, tuginedes Muravjovi komisjoni projekti 534. artiklile, määrab, et kohtuotsuse jõud laieneb ka asjasse

astunud kolmandale isikule (art. 482). Mitte vastu vaieldes ka sellele reeglile, oleks küll näha tahtnud selle reegli laiendamist seevõrra, et kolmas isik, astudes asjasse poolega ühise jagamatu õiguse või kohuse kaitseks, omaks kõiki neid õigusi, mida kasustavad pooled¹², nagu seda näeme Austria (art. 20) ja Saksa (art. 69) protsessikoodeksis. Säärase täiendamise kasuks räägivad kaalutlused, et kohtuotsuse tagajärgede samasuse korral, niihästi poolte kui ka kolmandate isikute suhtes, peaksid samased olema ka nende õigused protsessis, s. o. kolmas isik peab olema õigustatud kasustama samu õigusi, mida kasustab pool, kellega ta liitunud, sest kui kolmas isik poleks asja juurde astunud, siis ta saaks kasustada iseseisvat hagi ja seega ühtlasi ka kõiki poolele kuuluvaid õigusi. Näib, et juba kohtu autoriteedi tõttu ja üleliigsete protsesside ärahoidmiseks oleks soovitatav kolmanda isiku protsessi astumine ja seda kõigi poolele kuuluvate õiguste kaitseks. Sama seisukohta on mitmed korrad avaldatud juriidilises kirjanduses¹³. See täiendav norm vastaks täiel määral üldisele reeglile, mistõttu lahutamata hagide puhul kohtuotsus peab olema ühtlane ja samane kõigi protsessist osavõtjate suhtes, nagu näiteks, kui ühise kinnisvara mitu kaasomanikku esitavad hagi läbikäiguõiguse saamiseks läbi naabri maa. Ei saa seepärast leppida projekti redaktorite seisukohaga, et ühise jagamatu õiguse kaitseks asjasse juurde astunud kolmas isik peaks protsessis esinema mitte poolena, vaid abilisena; seda enam veel seepärast, et projekti järgi kohtuotsuse jõud laieneb ka kolmandale isikule.

12. Art. 602, käsitledes erakaebusega — eraldi apellatsioonist — kohtuotsuste eeltäitmisele pöörava kohtu määruste edasikaebamist, on tegelikult üle võetud Muravjovi komisjoni projektist (art. 661) ja on täiesti vastav kohtupraksisele (1878 — nr. 289, 1876 — nr. 483). Õigustatud on ka erinevus, mis teostatud võrreldes Muravjovi komisjoni projektiga seega, et projekti 602. artikkel räägib ainult kohtu määrusele edasikaebamisest eraldi apellatsioonkaebusest, kuna määrusele edasikaebamine koos apellatsiooniga on üldistel alustel alati võimalik

¹² Vt. Muravjovi komisjoni projekti motiivid art. 533 ja 534 juurde.

¹³ Vt. prof. Holmsten, Utšebnik, lk. 211; prof. Vaskovski — Žurn. Jurid. Obšts. 1895. a., 2. r., lk. 73—76; prof. Malõšev — Kurs, I, lk. 207. jt.

ja selle võimaluse eraldi mainimiseks pole mingisugust vajadust.

13. Projekti 655. art. kuulub tsiviilprotsessi põhiküsimuste hulka. Selle järgi on Kohtupalat kohustatud otsustama iga asja ilma selle tagasisaatmiseta ringkonnakohtule uueks menetluseks ja otsustamiseks, välja arvatud juhud, kus ringkonnakohus peab asja otsustamisest osa võtma seaduse ottsel ettekirjutusel, või kus see tingitud asja loomusest. Praegu kehtiva seadustiku järgi (TKS art. 772) on Kohtupalat kohustatud samuti otsustama iga asja, tagasi saatmata seda uueks otsustamiseks ringkonnakohtule. Vene Senat on oma otsuseis mitmekordselt väitnud, et Kohtupalat on ilmtingimata kohustatud tegema oma otsuse ja lõpetama tekkinud tüli-asja sisulise menetluse (1901 — nr. 1 jt.). Säärane asja ilmtingimata läbivaatamise kohustis peaks olema rakendatav aga ainult kohtu sisuliste otsuste suhtes ja kui nende kohta on esitatud apellatsioonkaebus. Erakaebuste suhtes, kus ei näi olevat alust Kohtupalatilt nõuda, et ta alati ilmtingimata täidaks TKS art. 772 reegleid, on sellest korrast kõrvalekaldumine, nagu seda väidab Vene Senat (1893 — nr. 62, 1899 — nr. 63), õigustatav igas üksikus asjas kas seaduse nõudel, kui see määrab, et asja otsustamisest teatavas olukorras peab ilmtingimata osa võtma esimese astme kohus, või antud asja iseärasustega. See Senati poolt esitatud seisukoht, mida on võimalik rakendada ainult mõnede eramääruste suhtes, on projekti redaktorite poolt küllaldase aluseta rakendatud ka kohtu sisulistele otsustele, on paigutatud 655. artikli teksti ja on tervena võetud Vene Senati ülalmainitud otsustest, millel puudub aga lähem seos mainitud küsimusega, mispärast ka selle artikli redaktsioon on täiesti ebaõnnestunud.

Teisest küljest TKS 772. art., vaatamata oma kategoorilisele kujule, nõudes Kohtupalatilt iga asja otsustamist, tagasi saatmata seda uueks menetluseks ja otsustamiseks ringkonnakohtule, pole praksises mitte alati rakendatav, nagu näiteks, kui asja otsustamisel esimeses instantsis hageja süül kostjat polnud üldse välja kutsutud, kellel seega puuduks võimalus nõuda asja sisulist arutamist kahes instantsis. On selge, et säärasel korral teine instants on õigustatud esimese instantsi otsust tühistama ja asja tagasi saatma uueks otsustamiseks. Vastasel korral muutuks Kohtu-

palat esimese astme kohtuks ja ringkonnakohtud edasisaatvaks astmeks, mis oleks aga seadusega kindlaks määratud kohtupidamiskorra ilmne rikkumine. Seepärast tuleks projekti 665. artiklit täiendada või vastavalt Muravjovi komisjoni projektile (art. 717) kindlaks määrata mainitud reegli erandid: 1) kui ringkonnakohtu otsus on tehtud mitteseaduspärase kohtunikkude koosseisuga ja 2) kui pool pole kutsutud kohtusse kindlaks määratud korra järgi ja seega kaotanud enda kaitsemise võimaluse kohtus; õigem veel oleks öelda — välja arvatud asja arutamisel ringkonnakohtute poolt lubatud asja menetluse ja otsustamiskorda määritlevate seadusreeglite olulised rikkumised, s. o. kui asi on esitatud apellatsiooniasemele sääraste puudustega, mis takistavad asja otsustamist määratud korras. Säärast korda võime leida ka välismaa seadusandlustes. Näiteks Saksa protsessikoodeksi (art. 538—539) järgi on apellatsioonikohtul õigus asja tagasi saata esimesse astmesse, kui asja menetlus viimases sisaldab olulisi puudusi. Samuti Austria seadustiku (art. 496) järgi võidakse asi esimesele astmele tagasi anda uueks läbi vaatamiseks, kui kohtu menetluses oli olnud puudusi, mis takistavad asja igakülgselt ja põhjalikku läbiarutamist.

Peale selle võivad esineda säärased juhud, kus asi on näit. läinud teise astmesse erakaebusel kohtu määrusele, millega kohus on tunnistanud asja endale mittealluvaks, kui säärane määrus teise astme poolt tühistatakse, siis läheb asi paratamatult uuesti sisuliseks otsustamiseks esimesse instantsi.

14. Projekti 674. artikliga tuuakse tsiviilprotsessi täiesti uus reegel seega, et peale seaduses ette nähtud erandite lubatakse kassatsioonpalveid esitada ainult vandeadvokaatidel vastava volituse alusel. Tundub, et see reegel võib praksises muutuda rahvale liiga tülikaks ja selleks pole ka erilist vajadust, sest juriidiline haridus on rahva seas küllalt levinud.

15. 795. artikli p. 8 järgi alluvad jaoskonnakohtunikele seaduslike alimientide hagi digasuguse summa suuruses. Seaduslike alimientide asjad, eriti mis põhinevad abikaasadevahelisel lepinguil, võivad olla väga suurehinnalised ja tihti ka oma omaduste ja erisuste tõttu väga rasked lahendada, mispärast oleks ots-

tarbekohasem nende asjade allumust jagada kollegiaal- ja üksikliikmeliste kohtute vahel vastavalt hakis esitatud nõudesumma suurusele. Näeme, et Muravjovi komisjon oma projektis allumuse määritles nõudesumma suuruse järgi. Kui jääme aga projektis (art. 795) esitatud reegli juurde, siis tuleb igal juhul sinna juurde lisada täiendus: „kui seejuures ei teki abielu seaduspärasuse või tõelisuse küsimus või sünni seaduspärasuse küsimus“.

16. Projekti 796. artikli p. 1 järgi jaoskonnakohtunikele ei allu omandiõigusse ja kinnisvara valdamisse puutuvad higid. Peale eespool avaldatud soovi, et jaoskonnakohtunikele alluksid ka kinnisvarade asjad üldise nõudehinna piirides, peab tähelepanu juhtima asjaolule, et projektis puudub vajalik selgus kinnisvaradesse puutuvais asjaõiguslikes allumuse küsimusis.

17. Projekti 830. art. kohustab tunnistajat ilmuma jaoskonnakohtusse, kui tema elukoht on vastava kohtujaoskonna piirides, ka siis, kui tunnistaja elukoht on kohtu asukohast üle 25 km eemal. See artikkel on projektis märgitud uuena, kuna aga sisuliselt ta vastab täiesti praeguse TKS art. art. 91, 94 ja 383 reegleile (1912. a. 15. juuni redaktsioon).

18. Projekti 1295. art. järgi, kui kinnistu müük toimub maakonnalinnas, kus puudub ringkonnakohus, siis teostatakse müük kohaliku jaoskonnakohtuniku juures. Praeguse TKS art. 1133 järgi kinnistud, mis hinnatud alla 500 rubla, müüakse rahukogu juures, kuna üle 500 rubla hinnatud kinnistud ja ringkonnakohtuga samas maakonnas asetsevad kinnistud müüakse ringkonnakohtu juures. Muravjovi komisjoni projekti (art. 1416) järgi see kord muudetakse nõnda, et alla 500 rubla hinnatud ja väljaspool ringkonnakohtu asukoha linna piire asetsevaid kinnistuid võidakse sissenõudja, võlgniku ja pandipidajate vastastikusel nõusolekul müüa ka kohaliku jaoskonnakohtuniku juures. Säärast seisukohta õigustatakse asjaoluga, et niisuguste väikesehinnaliste kinnistute ostjate ring piirdub tavaliselt lähimate kohalikkude elanikkudega, kellele ka maakonnalinn on võrdlemisi kaugeks kohaks. Nõustudes projekti 1295. artiklis esitatud reegluga peab ainult tähendama, et seda artiklit tuleks täiendada vastava hinna kindlaksmääramisega, kui ka nõu-

dega, et müügi teostamiseks jaoskonnakohtuniku juures peab olema sissenõudja, võlgniku ja pandipidajate vastastikune nõusolek.

19. Kehtivad seadused (art. 185 jj., 792 jj.) räägivad ainult kohtu otsuste kasseerimisest, mispärast mõned juristid¹⁴ leiavad, et eramääruste puhul pole kassatsioonimenetlus seadusega lubatud, kui äärmiselt ebasobiv ja mittekokkukõlastatav kaevatud asja loomusega. Juriidilise kirjanduse esindajate enamik asub aga vastandseisukohal ja peab võimalikuks kassatsioonkaebuste esitamist ka eramääruste peale, kui ainult eramäärustega on takistatud protsessi edaspidine liikumiskäik. Vastavalt neile kaalutlusile on ka Vene Senat oma paljudes otsustes seletanud¹⁵, et edasikaebamisele kassatsiooni korras kuuluvad teise astme kohtu need eramäärused, millega vaieldav küsimus lahendatakse lõplikult või mis lõpetavad kohtu menetluse antud küsimuses; kassatsiooni korras edasikaebamisele ei kuulu aga säärased eramäärused, millega lahendatakse mõni protsessuaalküsimus ja millele järgneb asja sisuline otsustamine või lõplik määrus, sest säärasel puhul poleks kassatsioonkaebus kokkukõlas kassatsioonimenetluse loomusega. Seega on eramäärustele kassatsiooni korras edasikaebamise küsimus praksises täiesti rahuldavalt lahendatud. Kui soovime tsiviilkohtupidamisseadustiku artiklis fikseerida kohtupraktisega loodud oleva olukorra, siis peaksime selle redaktsiooni täiendama kassatsiooni korras edasikaebamisele kuuluvate eramääruste tunnustega, kui ka nende eramääruste tunnustega, mis kassatsiooni korras edasikaebamisele ei kuulu. Muravjovi komisjoni projektis on säärane eramääruste eristamine teostatud seega, et kassatsioonkaebuste esitamine on lubatud ainult nende eramääruste suhtes, millele vastavalt 723. artiklile on lubatud erakaebused eraldi apellatsioonist (art. 785), s. o. nende eramääruste suhtes, mis seaduses otseselt näidatud, ja ka nende suhtes, millega lõpetatakse või seistatakse asja menetlus, ja ka, mis on tehtud pärast asja sisulist otsustamist. Projekt ühineb sama seisukohaga ja vastavalt sellele on 707. artiklis, mis teeb viite

¹⁴ Prof. Malõšev, Kurs II, lk. 273—276.

¹⁵ Vt. Otsused 1885 nr. 36, 1886 nr. 37, 1896 nr. 124, 1897 nr. 67 ja paljud teised.

661. artiklile, kindlaks määratud, millistele Kohtupalati määrustele võib esitada Riigikohtule kassatsioonkaebusi.

20. Projekti 1723. artikli järgi seadusjõusse astunud kohtumääruse vastu, millega otsustatud kinnistu väljaostu asi, ei saa vaielda väljaostu-menetlusest osa võtnud isikud. Näib, et see reegel on teataval määral vastuolus tsiviilprotsessi alustega, mille järgi hoiu korras lahendatavad asjad lõpetatakse eramääruse tegemisega, mis on aga uutel asjaoludel muudetavad ja vaieldavad üldises korras, eriti veel siis, kui hoiumenetlusest, peale väljaostu-menetlusest osavõtjate, võtab osa mõni kolmas isik, kelle õigusi on vastava menetlusega rikutud. Vene Senat on mitmel korral välja astunud hoiu korras tehtud eramääruste hagilises korras vaieldamise võimaluse kaitseks¹⁶.

21. Projekti artikleis 12—15 esitatud reeglid käsitlevad asja menetluse seistamist tsiviilkohtus selle seose tõttu administratiivkohtu menetlusega, kusjuures üldiselt — mõningate eranditega — on omaks võetud praegu kriminaalkohtute suhtes kehtiv kord, kuigi sisuliselt vaevalt on võimalik administratiivkohtute suhtes täiel määral rakendada seni kriminaalkohtute suhtes kehtivat korda. Erilist tähelepanu väärib projekti 14. artikkel, mille järgi tsiviilasja menetluse mitteseistamisel, kui vastav menetlus oleneb administratiivkohtule alluvast olukorrast, kuulub mitteseistamise tagajärgede hindamine tsiviilkohtule. Tundub, et säärase reegli kehtimapanekul tema rakendamise võimaluse tingimuste määritlemiseta võime praksises välja jõuda kohtu omavolini.

*

Kõik need viited TKS projekti uue redaktsiooni puudusile — ebaselgusile ja ebatäpsusile — põhjustavad ettepaneku, et see projekt enne tema esitamist Riigikogule läbi vaatamiseks veel kord põhjalikult läbi vaadataks nõupidamisel, millest osa võtavad õigusteaduse ja praksise esindajad, s. o. riigi kõigi juriidiliste jõudude esindajad. Ei või unustada, et projekti vastuvõtmisel ei panda teda kehtima mitte üheks või mõneks aastaks, vaid igal juhul aastakümneiks. Projekt on paljudes kohtades täiesti omaks võtnud Saksa tsiviilkohtupidamiseseadustiku põhimõtted, mis sea-

¹⁶ Otsused: 1879 nr. 187, 1880 nr. 124, 1893 nr. 4 jt.

dustik ise on aga välja antud juba 1877. aastal, seega 55 aastat tagasi. Pealegi on Saksamaal tunnustatud vajalikuks teostada seadustikus tunduvad muudatused, mis töödega tsiviilprotsessi lihtsustamise eesmärgil alati juba enne maailmasõda. Erilist tähelepanu väärib Saksamaal 1924. a. teostatud reform, mille peamiseks eesmärgiks oli kõrvaldada protsessi kestel esinevaid viivitusi. Mispärast on piiratud poolte õigusi vastastikusel kokkuleppel pikendada protsessuaalseid tähtaegu kui ka edasi lükata või seistada asja. Sel põhjusel on tsiviilprotsessi võitluspõhimõttes seadusega teostatud mõningad parandused, millest võib-olla kõik ei vääri küll meie tunnustavat tähelepanu. Kõik see näitab aga, kuivõrt peame olema ettevaatlikud põhimõtete laenamisel Saksa 1877. a. seadustikust, seda enam, et Lääne-Euroopas peale Saksa seadustiku on olemas ka teisi uuemaid protsessiseadustikke, näiteks Austria (1895. a.) ja Ungari (1911. a.) seadustik, mis — kuigi nad põhinevad samadel tsiviilprotsessi põhimõtetel kui eelminegi — erinevad eelmisest peamiselt kohtu isetegevuse piiride laiendamisega tsiviilprotsessis seega, et kohtule lubatakse oma näengul tarvitusele võtta abinõusid faktilise materjali täiendamiseks ja selitamiseks (näit. tunnistajate väljakutsumises, dokumentide esitamise nõudmises, mille olemasolu selgus asja menetluse kestel). Igal juhul ühe või teise põhimõtte laenamise puhul vääriksid tähelepanu mitte üksnes Saksa, vaid ka Austria ja Ungari seadustik, seda enam, et Saksa seadustiku artiklite redaktsioon on mõningail juhtudel väga keeruline, mis vajavad ruumi terved leheküljed, nagu näeme ka projekti poolt Saksa seadustikust laenatud mõningate artiklite puhul, näit. art. 132, mis räägib kohtukutsete kätteandmisest juriidilistele isikutele, art. 450 — kolmandale isikule tema juures oleva varanduse arestimise teate kätteandmisest, art. 1009 — räägib, mida peab lugema kaubandusasjadeks, art. 1363 ja paljud teised.

Vahistamine KKS eelnõu järgi.

K. Trakmann.

KKS eelnõu¹, võrreldes kehtiva KKS-ga, on laiendanud politsei funktsioone. Eelnõu järgi politsei asendab kohtu-uurijat mitte ainult siis, kui kohtu-uurijat ei ole kohal (nagu

¹ Eelnõu esitatud Riigikogule Vabariigi Valitsuse poolt 23. IX 1932.

keht. sead. § 258), vaid politsei esineb riigivõimu tegurina, kelle ülesandeks on astuda samme süütegude avastamiseks. Eeln. § 55 järgi politsei on kohustatud otsekohe algama avandust (juurdlust) süüteost kannatanu kaebusel, süüteo pealtnägija avaldusel, süütegija süütunnistusele ilmumisel, prokuratuuri esindaja ettepanekul ja ametivõimude teadaandel. Politsei kohuseks on (§ 60) tunnistajate küsitlemine, vaatluste, läbivaatuste, otsingute, võetuste toimetamine ja asitõendite kogumine. Politsei toimetab siin eeluurimise eeskirjade järgi ja politsei toimetuse tulemused kuuluvad kohtus avaldamisele samadel tingimustel kui kohtu-uuriija poolt kogutud andmed (eeln. §§ 421 ja 425).

Võrreldes neid eelnõu uuendusi praksises kujunenud süütegijate jälitamiskorraga, näeme, et eelnõu ei sisalda tegelikult uuendusi. On ju kehtiv KKS hoopis vananenud. Vahe eelnõu ja KKS põhjal teostatava jälitamiskorra vahel on pigemini formaalne. Praegu teostab eriti kriminaal- ja poliitiline politsei kõiki neid toiminguid KKS § 258 põhjal kohtu-uuriija asetäitjana. Tulevikus teostaks politsei neid samu toiminguid, kuid juba KKS poolt tunnustatud jälitamisorganina.

Neil põhjustel äratub imestust KKS eelnõu seisukoht, mille järgi sama politsei on äärmiselt piiratud tabatud süütegija kinnivõtmise asjus. Küsimus on aga eriti tähtis, sest praksises ei või endale ette kujutada tagajärjerikast kurjategija jälitamist tabatud kurjategija vahistamise küsimuse lahendamiseta.

Eelnõu annab põhimõtteliselt tõkendi määramise õiguse ainult kohtu-uuriijale. Tõkenditena on mõeldud: allkirja võtmine, käendus, kautsjon ja vahistamine. Välja on jäetud kehtivas seaduses ette nähtud isikutunnistuse äravõtmine, kodune arest ja politsei iseäralise valve alla andmine. Ühtlasi on tõkendi määramine tehtud fakultatiivseks. Tulevikus ei ole kohtu-uuriija enam kohustatud igas asjas tingimata määrama kaebealusele tõkendit nagu praegu. Loendatud uuendused esinevad praksises välja kujunenud tarvete tulemustena.

Ühtlasi on eelnõu § 62 ka politseile andnud õiguse süütegijat tõkendina vahistada, kuid ainult isiku süüteolt tabamisel. Sellisest vahistamisest peab politsei viivitamata teatama vastavalt asja allumusele kohtu-uuriijale ja prokuratuuri esindajale või jaoskonnakohtunikule. Selline politsei poolt teos-

tatud vahistamine võib eelnõu järgi kesta 48 tundi, vahistamismomendist arvates, mis aja jooksul politsei vahistatu ühes avandusega (juurdlusega) annab üle kohtu-uurijale või jaoskonnakohtuniku korraldusse.

Juhul aga, kus süütegija tabamine pole leidnud aset süüteolt, annab eeln. § 63 koguni iselaadse korralduse. Eelnõu teeb vahet, kas isik oli teada enne vahistamist või mitte.

Esimesel juhul, kui isik oli teada, on politsei õigustatud isikut vahistama „tõkkeabinõuna“ kohtu-uurija või jaoskonnakohtuniku loal. Sellise loa põhjal politsei peab vahistatu kohtu-uurijale (jaoskonnakohtule) üle andma 24 tunni jooksul.

Teisel juhul, kui isik ei olnud teada enne tabamist ja tema kohta eeln. § 62 l. 2 järgi „vahistamise luba selle tõttu polnud võimalik nõutada kohtuvõimudelt“, ning eeldades, et tegemist on süüalusega raskes kuriteos või kuriteos ja et isiku kohta on andmed, et ta kohtuvõimude eest kõrvale hoidub, võib politsei „tabatud“ isiku enesega kaasa kutsuda, keeldumise korral ka sunniviisiliselt toimetada kohtu-uurija või jaoskonnakohtuniku juurde või lähemasse telefoni- või telegraafiasukohta selleks, et viivitamata nõutada vahistamisluba.

Sellise korra praktiline teostamine tekitab rea kahtlusi. Esiteks on siin eelnõusse viidud uus kohtulik toiming: k o h t u - u u r i j a l u b a kodanikku vangistada. Eelnõu ei anna näpunäiteid, milles see luba avaldub. Kas see „luba“ antakse määruse näol, kas peab see „luba“ olema ka põhistatud, kes vastutab sellise „loa“ seaduspärasuse eest, kellele ja mis korras võib kaevata ja kuidas „loa“ saamist revideerida.

§ 63 lõpplausetest, mille järgi sellise loa võib nõutada ka telefoniliselt, paistab, et see luba ei võiks seotud olla eriliste vormidega, vaevalt isegi peab ta olema põhistatud.

Seevastu „luba“, mis antakse § 63 l. 1. põhjal süüaluse kohta, kes on teada, võib arvatavasti vormi poolest esineda kohtu-uurija põhistatud määrusena.

Kogu korraldusest paistab silma, et eelnõu mingisugusel põhjusel soovib vältida politseilise aresti tunnustamist süütegija suhtes, kes pole süüteolt tabatud.

Praksises peame aga arvestama seda, et süüteolt tabamine politsei poolt eriti raskete kuritegude ja kuritegude

puhul esineb just erandina. Normaalselt neid süütegusid pannakse toime nimelt nii, et politsei süüteolt tabada ei saaks.

Eelnõule lisatud seletuskiri põhjendab seda lubade andmise korda Ps. § 8-ga. Seejuures on Ps. § 8 tõlgendamisel lähtunud seisukohast, et Ps. § 8 kõneleb isikupuutumatuses ja lubab küll isiku jälitamist korraldada seadusega, kuid teeb erandi igasuguse isikuvabaduse kitsendamise suhtes, lubades sellist kitsendust teostada ainult kohtuvõimude otsusel, arvatud välja süüteolt tabamisel. Sellest on tehtud järeldus, et võimu esindaja, kes ei ole kohtuvõim, ei võigi kodanikku ei vangistada ega muidu kitsendada isikuvabaduses.

Eeskätt peab sel puhul alla kriipsutama vastuolu KKS eelnõus. Kui Ps. § 8 mõista nii kitsalt, siis ei oleks võimalik politseile anda KKS eeln. § 63 l. 2 ette nähtud õigusi. Vahistab ju politsei siin isiku või kitsendab tegelikult tema vabadust, mitte lubades tabatud süütegijal põgeneda ja toimetades teda lähema telefoni juurde.

Ligemalt Ps. § 8 hinnates leiame, et tema koostajad vaevalt soovisid politsei tegevust hoopis kõrvaldada. Miks muidu on seatud eriline tähtaeg kohtuniku põhjendatud määruse vahistatule teatamiseks? Miks on selleks antud isegi nii pikaajaline tähtaeg nagu 3 päeva, tähtaeg, mida ei tunne isegi kehtiv KKS? Juba Ps. § 8 teksti järgi võib arvata, et selle § koostamisel on arvatud, et kogu eeltöö võib 3 päeva kesta. Kohtu-uurijal aga, kes ju isiku üle kuulab, ei olegi vaja nii kaua aega. Ka eeln. § 189 annab kohtu-uurijale ainult 24 tundi. Juba siit peaks järeldama, et Ps. § 8 mõtte järgi kinnipidamine ise võib toimuda ka mitte kohtuniku kaudu, nagu see ka on loomulik. Näit. politseikordnik kohtab õõsi isikut, kel on kahtlane pakk kaasas, või näeb turul isikut, kes müütab temale silmanähtavalt mittekuuluvat eset. Mõlemal juhul ei ole isik ju enam süüteo toimepanemisel tabatud. Süütegu — vargus — on juba toime pandud, kuid on ka võimatu nõuda, et kordnik kutsuks kohale kohtuniku kahtlusaluse vahistamiseks.

Asut. Kogu protokollidest (4. istungj., veerg 717—722) on näha, et Ps. § 8 oleva kolmepäevase tähtaja vastu vaieldi, esitati ettepanek seada 24-tunnine tähtaeg kohtuniku määruse vahistatule teatamiseks, kuid see ettepanek lükati tagasi just sel kaalutlusel, et kinnivõttjad ei saa meie oludes alati nii kiiresti isikut tuua kohtu ette ja kohtule esitada materjali,

mille põhjal kohus võiks teha otsuse. Aruandja L. Olesk ütles muu seas: „Meie olude iseäraldust silmas pidades, ei saa meie mitte sellega toime, et kui midagi kuskil teatavas maakonnas juhtunud on, et kohtunikkude käes 24 tunni jooksul sellest asjast kõik materjal oleks, sest et meie läbikäimise olud on niivõrd pahad, et sagedatel juhtumistel seda 24 tunni jooksul mitte teada anda ei saa, ning sellepärast pidime kokku leppima pikema tähtajaga.“

Võttes aluseks KKS eeln. koostajate Ps. § 8 tõlgendamist, peaks arvama, et Ps. § 8 näeb ette, et iga kinnipidamine peab toimuma kohtuniku otsusel ja et Ps. annab kohtunikule veel 3 päeva aega oma otsuse põhjendamiseks. See on: esialgu võib kohtuniku otsus olla ka põhjendamata, kui ta aga on kohtuniku otsus. Resultaat: kohtud võivad teha põhjendamata otsuseid (sic!). Ja edasi — KKS eelnõu § 63 ette nähtud „luba“, mis antakse politseile, ei pruugi olla põhjendatud. Sellega oleks Eesti vabariigis kohtunikul õigus kodanikke põhjuseeta areteerida. Vaevalt koostajad mõtlesid selliseid võimalusi! Kui nemad selliselt rõhutasid kohtu tegevust, siis vist sellepärast, et keegi mõttele ei tulnudki, et kohtud hakkavad tegema otsuseid, mis on põhjendamatud. Ps. § 8 nõuab kohtuniku otsust, kuid ainult kolmandal päeval peale faktilist kinnipidamist. Kohtuniku poolt vahepealse põhjendamata otsuse tegemise nõue on absurdus.

On aga tulemused absurdsed, siis peab kogu lähtekoht olema ekslik. Lähtekoht aga on, et Ps. § 8 II lõik näeb küll ette jälitamist, kuid ei näe ette ka jälitamise olulisemat momenti — tabatu isiku kinnipidamist. Võtame aga aluseks, et Ps. § 8 II lõik räägib jälitamisest, millesse kuulub ka kinnipidamine, siis on selge, et Ps. § 8 lubab sellist kinnipidamist normida seadusega, nähes ette, missugused võimud (politsei, piirivalve, metsavahid, vahtkonnad) võivad teostada seda kinnipidamist². Ps. § 8 III lõik aga kõneleb juba kohtu tegevusest ja kohtu (põhjendatud) otsustest, mida peab kuulutatama 3. päeval. Sellest järeldus: KKS ja teised vastavad seadused peavad politsei ja muude

² Eesti Vab. Põhiseaduse muutmise seaduse eelnõus, mis oli rahvahääletusel 13.—15. augustil 1932. a. hindamisel, on sama mõtte § 8 paremini väljendatud. Kannatab ju 1920. a. Ps., nagu suurem osa tol ajal ilmunud seadusi, tehnilise redaktsiooni puudusi.

julgeolekut tagavate võimude tegevust nii normima, et nende poolt kinnipeetud isikutele kohtuniku põhjendatud otsus kuulutatakse 3 päeva jooksul.

Kui meie aga Ps. § 8 kohta jõuame otsusele, et kinnipidaja võib ka mitte kohtunik olla ja see kinnipidamine ei ole veel vahistamine kohtuvõimude otsusel, siis langevad igatahes ära põhjendused, mille pärast KKS eeln. § 63 tähendatud „luba“ on tekkinud.

Parem oleks sel puhul luua eelaresti või politseiaresti mõiste ja seda normida vastavalt Ps. § 8 nõuetele, nagu seda näeme ka välisriikide seadustes. Näit. Saksa „vorläufige Festnahme“ või Austria „vorläufige Verwahrung“.

Eelnõu järgi on ju tegelikult niisugune arest politsei kaudu lubatud, kuid üksikasjus normimata ja seotud loaga, mida kohtunik on sunnitud andma, ilma et kohtunikul oleks küllaldasi võimalusi tutvuda asja sisuga, vahistamise põhjustega, kahtlustust põhjustavate andmete kaaluga jne. Lõpuks tekib sellest „loast“ mingisugune carte blanche kodanikkude vahistamiseks, mida keegi ei saa kontrollida ja mille õiguspärasuse eest ka keegi ei saa vastutada. Peab kartma, et KKS eeln. § 63 just loob palju rohkem võimalusi põhjendamata või kergemeelselt teostatud vahistamiseks kui seda võimaldaks kindlatesse normidesse surutud ja kindla tähtajaga piiratud eelarest või politseiarest. Kehtiva KKS puuduseks luges juba vene protsessualist Foinitski just seda, et tema politseiaresti tegelikult võimaldab, seda instituuti aga ligemalt ei normi (vt. KKS §§ 51 ja 258 leiduv erinev terminoloogia: siin — kinnipidamine, seal — vahi alla võtmine).

Muu seas, miks peab tabatu isiku eeln. § 63 järgi just telefoniaparaadi juurde tooma? Kas pole küllaldane, et politseinik ise sinna läheb ja isik jääb kaasteenija hoole alla. Maaoludes võib lähem telefon mõnikord õige kaugel olla. Ja mida võiks politsei kohtu-uurijale telefoni teel ette kanda isiku kohta? Isik pole ju isegi veel üle kuulatud. Selleks eelnõu aega ei anna. Võib juhtuda, et esimesel ülekuulamisel isik esitab niivõrt selge *alibi* või muu tõenduse, et teda tuleb otseselt vabastada.

KKS eelnõu puuduseks osutub ka, et ta võtab seisukoha ainult politsei suhtes, mõistes politsei all ainult niiviisi

nimetatud ametkonda ja isegi § 67 ligemalt loendab politsei-ametnikke vastavalt politsei praegusele korraldusele. Eelnõu ei anna näpunäiteid kõikide nende võimude suhtes, kes kehtivate seaduste põhjal on samuti õigustatud kinnipidamisi toime panema, nagu piirivalve, metsavahid, tolli- ja aktsiisiametnikud, kaitseväge vahtkonnad. Viimased võimud pole küll ka kehtiva KKS üldosas loendatud. Seda loeti aga juba vene ajal puuduseks. 1913. a. oli isegi esitatud erieelnõu Riigiduumasse, millega püüti asja korraldada. See eelnõu temas leiduvate liberaalsete põhimõtete tõttu jäi kinnitamata poliitilistel motiividel. Peab arvama, et kõikide nende võimude suhtes tuleks kohaldada KKS eeln. §§ 62 ja 63, sest neil tuleb toimetada kinnipidamisi mitte ainult süüteo kordasaatmise ajal, kuid sageli ka hiljemini värskete jälgede najal (eriti piirivalvel). Kas on ka nemad kohustatud või vähemalt õigustatud pöörduma kohtu-uurijate poole „lubade“ saamiseks ja pealegi telefoni teel? Kui nemad selleks pole kohustatud, vaid oleksid õigustatud kinni pidama ka ilma sellise loata, siis võiks tekkida seisukord, et politsei, kelle peale pandud eelnõuga funktsioonid, mis politsei teeb võrdseks kohtunikuga, on siiski vahistamise asjus rohkem piiratud kui kohtuniku funktsioone mittetäitvad piirivalvurid, metsavahid etc. Kui aga arvata, et kõik need ametisikud võivad kohtu-uurija käest telefoni teel lube nõutada isikute vahistamiseks ja kohtu-uurija neid lube võib ka anda küllaldase põhjenduseta (teisiti see olla ei saa), siis võiks seisukord igatahes õige kirjuks minna³.

Kehtivate seaduste alusel need võimud viivad kinnipeetu peamiselt politsei kätte (vt. KKS §§ 1133, 1150—1150¹, Tollisead. § 446, Metsasead. § 74, Garnisoni määrustik §§ 272, 318). Eelnõust on ka jäetud välja osa, mis käiks riigivarade ja sissetulekute vastu sihitud kuritegude kohta, kusjuures seletuskirja järgi on kavatsatud kõik need kohtupidamise reeglid mahutada vastavate ametkondade eriseadustesse. Sellise korra juures ähvardavad alati lahkuminekul üksikutes eriseadustes ette nähtud asja tõestamise ja ajamise kordades. Vahistamiskord aga, mis tahab põhineda Ps-l, peaks olema vähemalt ühtlane ja reguleerimata KKS alusel.

³ Austria KKS § 177 kõneleb mitte politseist, vaid „Organe der Sicherheitsbehörden“, Saksa § 127 nimetab: „Polizei und Sicherheitsbeamten“.

Lõpuks, kuidas peab talitama eraisik, kui tema tabab kurjategija näit. teda taga ajades, mitte süüteo toimetamisel*?

Kehtiva NS § 101 näeb ette kurjategija kinnipidamist kahjusaaja poolt. Sellest tegid juba vene teooria ja praksis järelduse, et eraisiku õigus kurjategijat kinni pidada järgneb hädakaitse õigusest. KrS kehtimahakkamisel see seisukoht muutub, sest KrS § 45 ei anna võimalust selliseid järeldusi teha erilise pingutuseta. On ju igasugune hädaohut kahjukannatajale möödunud, kui tema kurjategija tabab, näit. taga ajades või isegi mõne aja järel kohates kuski ja teda ära tundes. KrS kehtimahakkamise puhul oleks vaja KKS-s määrust, mis lubab eraisikule süütegijat kinni pidada, nagu seda näeme näit. Saksa KKS § 127.

Samuti on KKS eeln. järgi ebamäärane vahistamisküsimuse asjus prokuröri seisukord, kes ju peab sama eeln. järgi juhtima kogu avandamist (juurdlemist). Kinnipidamise asjus ei ole temal suuremat kaasa rääkida eelnõu järgi. Paistab, et selline eelnõu vaikimine praksises tekitab pinevaid seisukordi politsei ja prokuröri ning kohtu-uurija vahel ja tekitab raskusi prokuröridele nende ülesannete täitmisel.

Rahvusvahelise õiguse kodifitseerimine.

A. Piip.

Nagu teada, nimetatakse seadustikuks või koodeksiks süstemaatilist, teatud õiguseala käsitlevat normide kogu. Nii tunneme kriminaalseadustikku, tsiviilseadustikku, protsessiseadustikku jne. Kuid õigusnormid pole mitte igal pool tingimata kodifitseeritud. Eriti on anglo-saksi mail niisugune tähtis õiguseala, nagu tsiviilõigus, täielikult kodifitseerimata tavaõigus, mis tuntud nime all *Common law*. Samane oli ka rooma õigus enne Justiniani kodifikatsiooni, kuigi *Corpus juris* ka ise ei ole koodeks meie aja mõistes. Siiski sisemaaseadusandluses maksab üldine tendents katsuda kõiki õigusealasiid koostada koodeksitesse. Sama tendentsi on märgata ka meil, kuigi kodifitseeritud õigus meil vaid väikese osa moo-

* Meie praksis on harjunud süüteo tabamist võtma õige kitsalt, mis järgneb kehtivate seaduste sõnastusest. Näit. KKS § 257 p. 1 teeb vahet süüteo toimepanemise aja ja selle aja vahel, mis otseselt sellele järgneb.

dustab kogu meie õigusest, sest meie seadusandlus üksikute novellide kaudu ei vii meid koodeksile lähemale.

Kodifitseerimisprobleem on tärnanud ka rahvusvahelises õiguses, eriti lähtudes seisukohast, et rahvusvaheline õigus on iga maa kehtiv õigus. Kõige esiteks tärkas küsimus, kas on säärane rahvusvahelise õiguse kodifitseerimine üldse vajalik. Enamik rahvusvahelise õiguse kirjanikkudest annavad sellele küsimusele jaatava vastuse, kuigi leidub suur hulk oponente. Rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise vastu tuuakse ette järgmisi põhjendusi: 1) Kui peaks õnnestuma rahvusvahelise õiguse üldise koodeksi loomine, siis muutuks see konservatiivseks ega lubaks rahvusvahelise õiguse vaba arenemist. See muutuks stagnantseks. 2) On täiesti võimatu läbi viia rahvusvahelise õiguse reeglite kodifikatsiooni ühise süsteemina, sest rahvusvahelises suhtlemises ei ole välja töötatud ühist tehnilist juriidilist keelt ega ühtlasi printsiipe kodifikatsiooni mõistete kohta; puudub ühine mõiste ja definitsioon isegi säärares üldises asjas, nagu seda on kinnis- või vallasvara. 3) Üldiselt arvatakse, et rahvusvahelise õiguse ainestik on sedavõrt laialdane ning tema osad üksteisest erinevad, kui ka üksikute riikide huvid lahkuminevad, nii et on võimatu leida ühiseid reegleid, mis kehtiksid kõikide riikide suhtes.

Teiselt poolt aga toonitatakse kodifikatsiooni suuri hüvesid. Nii näiteks prof. Oppenheim katsub neid loendada ning toonitab: „Mitmed rahvusvahelised kontroversid oleksid kõrvaldatud; õiguse julgeolek saaks värsket tõuget; üksikute maade õigustesse tuleks ühtlasem vaim; uued elu-olukorrad ja tingimused leiaksid legaalselt tunnustamist; kõdunenud põhimõtted ja kuivanud õiguseosad oleksid ära lõigatud ühe hoobiga; hulk värsket verd tuleks õigusearteridesse.“ Lõpuks ta ütleb: „Kui kodifikatsioon on hästi ette valmistatud ja planeeritud, kui ta on läbi immutatud terve ja tõsise konservatismiga, siis võib mõnestki halbusest pääseda.“ (Oppenheim — International Law I, lk. 48.) Prof. Stowell kõneleb samuti: „Kui riigimehed ja vahekohtunikud võivad näidata vastava varemini formuleeritud ja tülis olevate poolte poolt vastu võetud rahvusvahelise õiguse reeglile, siis on see rahvusvahelise tüli lahendamisel suurimaks toetuseks. Seepärast on rahvusvahelise õiguse progressiivne ja ülevaatlik kodi-

fikatsioon suurima tähendusega.“ (Stowell, International Law, lk. 684.)

Kodifitseerimiseks on mitu meetodit: 1) Kõige pealt kodifikatsioon seisab kehtivate reeglite süstemaatilises kokkuvõtmises. 2) Kodifikatsioon on olevate reeglite süstematiseerimine säärase muudatustega, mis vastavad meie aja nõuetele ja inimese õiglase ülalpidamise standardile. (Fenwick, International Law, lk. 72.) 3) Kodifikatsioon võib tähendada täielikku rahvusvahelise õiguse süsteemi ümberkorraldamist uute ideede alusel.

Praegusel ajal, kõneldes rahvusvahelise õiguse kodifitseerimisest, mõistetakse vaid teist süsteemi, mis tähendab olevate reeglite süstematiseerimist ja ka muutmist seal, kus vaja. Nii kõneleb dr. Politis, Kreeka saadik ja väljapaistev õpetlane, et rahvusvahelise õiguse kodifitseerimisega peame käima keskteed, kogudes olevaid reegleid ja neid muutes „samal ajal konstateerides ja reformides“ (dans une travail à la fois de constatation de reformation — Politis, Les nouvelles tendances en droit international, lk. 198).

Vastavalt sellele, rahvusvahelise õiguse kodifikatsioon on ka praegusel ajal alati progressiivne, mis tähendab ühelt poolt, et rahvusvahelise õiguse kodifitseerimisel tuleb teda arendada ja tarviliselt muuta, kuid teiselt poolt tähendab ka seda, et kodifitseerimine võib toimuda üksikute rahvusvahelise õiguse osade kaupa.

Rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise idee ulatub tagasi XVIII sajandi lõppu Jeremiah Bentami juurde, kes toonitas igavese rahu huvides utoopilise rahvusvahelise õiguse kodifitseerimist. Prantsuse revolutsioon katsus teostada seda mõtet. 1792. a. revolutsiooniline konvent otsustas välja anda erilise rahvusvahelise õiguse deklaratsiooni vastavalt inimõiguste deklaratsioonile. L'Abbé Grégoire sai ülesandeks välja töötada deklaratsioonikava, mida ta ka suure armastusega ja hoolega täitis. Kuid see deklaratsioonikava jäi vastu võtmata arenenud sündmuste tõttu.

Rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise mõtte rahvusvahelises ulatuses leidis esimest väljendust Panama kongressil a. 1826, kuid esimese rahvusvahelise õiguse kodifikatsiooni katse tegid vaid üksikud õpetlased. 1861. a. näeme Domin Petruschevitc'i rahvusvahelise õiguse koodeksi kava. 1863. a. teostub aga esimene osaline rahvusvahelise õiguse reeglite

kokkuvõte maasõja õiguste kohta, mille koostas dr. Francis Lieber ning mille president Lincoln Ameerika kodusõjas maksma pani pealkirja all „Juhatuskiri Ameerika Ühendriikide sõjavägedele lahinguväljadel“.

Neile esimesile katseile järgneb rida teisi. 1868. a. Bluntschli avaldab oma rahvusvahelise õiguse koodeksi 862 artiklis pealkirja all „Das moderne Völkerrecht als Rechtsbuch dargestellt“. 1872. a. kuulus Itaalia riigimees Manchini avaldab üleskutse haritud maailmale, kus toonitab, et praeguse aja inimkonna ülesanne on teostada rahvusvahelise õiguse kodifitseerimist. Samal aastal Dudley Field avaldab Ameerikas uue rahvusvahelise õiguse koodeksi kava 1008 artiklis. Järgmisel, 1873. a. näeme tekkivat kaht suurt rahvusvahelist organisatsiooni, kes oma ülesandeks seavad rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise. Esimene nendest on Gentis loodud Rahvusvahelise Õiguse Instituut (L'Institut du droit International) ning teine Londonis ellu kutsutud Rahvusvahelise Õiguse Reformimise ja Kodifitseerimise Assotsiatsioon, praegu tuntud Rahvusvahelise Õiguse Assotsiatsiooni (International Law Association) nime all. Need organisatsioonid mõlemad teotsevad senini. Viimane nendest andis 1880. a. välja rahvusvahelise sõjaõiguse kava ning 1913. a. rahvusvahelise mereõiguse kava.

Esimene riikidevaheline ametlik kodifitseerimiskonverents leidis aset 1874. a. Brüsselis, kus välja töötati prof. Martensi elaval toetusel rahvusvahelise sõjaõiguse deklaratsioon, mis aga ei leidnud tol ajal riikide poolt heakskiitmist. Selle esimese ametliku konverentsi läbikukkumine õhutas seda enam õpetlasi rahvusvahelise õiguse kodifitseerimist jätkama ja tekib rida uusi kodifikatsioonikatseid. Nii avaldab 1877. a. Levy rahvusvahelise õiguse koodeksi kava, a. 1890 teeb seda itaallane Fiori, a. 1906 E. Dupplesix, a. 1911 brasiillane Pessoa, ning lõpuks kanadalane Jerome Internoscia, kelle „koodeks“ sisaldab juba 5665 artiklit. Meie päevil on ilmunud vaid rahvusvahelise eraõiguse alal koodeksi katse prof. Bustamentelt.

Paralleelselt nende eraalgatustega näeme, et läinud sajandi lõpul rahvusvahelise õiguse osade kodifitseerimise mõtte uuesti poolehoidu leiab. Nii kutsub Holland rea konverentse kokku rahvusvahelise eraõiguse kodifitseerimiseks aastail 1893, 1894, 1896, 1900, kus välja töötatakse rida konvent-

sioone abieluõigusse ja protsessiõigusse puutuvate küsimuste kohta. Teiselt poolt ka avalikõiguse kodifitseerimise idee võtab hoogu ning Haagi esimene rahukonverents a. 1899 kui ka teine rahukonverents a. 1907 tegelevad peamiselt rahvusvahelise õiguse kodifitseerimisega tulide lahendamise ja sõjanduse alal. Seda teeb ka 1909. a. kokku kutsutud Londoni konverents meresõjaõiguse kohta. 1910. a. leiab Brüsselis aset eriline rahvusvaheline konverents rahvusvahelise eramereõiguse kodifitseerimiseks Comité Maritime'i ühingu õhutusel. Nii näeme, et enne maailmasõda Euroopas tehakse rida katseid rahvusvahelise õiguse osade kodifitseerimiseks.

Sedasama võib jälgida ka Ameerikas. 1901. a. Panamas aset leidnud Ameerika riikide konverents arutab seda küsimust, mille arutamist jätkatakse 1906. a. Rio de Janeiros ja 1910. a. Buenos Airesis. Ameerika Rahvusvahelise Õiguse Instituut koostab 1925. a. rahvusvahelise õiguse kohta 28 konventsioonikava, mis arutatakse läbi riikidevahelisel juristide koosolekul Rio de Janeiros 1927. a. ning millest 1928. a. Habanas aset leidnud Pan-Ameerika konverents ametlikult vastu võtab 12.

Rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise idee ülemaailmalises ulatuses võtab üles Rahvasteliidu täiskogu 1924. a. Rootsi algatusel. Luuakse eriline juristide komitee, kes peab rahvusvahelise õiguse üksikasjad läbi vaatama kodifitseerimise sihiga ning esitama erilise kokkuvõtte. See komitee valib kõige pealt 15 küsimust, mis võiksid kodifitseerimise aineks olla, ning riigid sellekohase ankeedi peale omalt poolt peatavad kolmel küsimusel, mis nende arvates on täiesti kodifitseerimiseks küpsed. Need küsimused olid kodakondsus, territoriaalveed ja riikide vastutus välismaalastele nende territooriumil tehtud kahjude eest. Iga küsimuse üksikasjaliseks läbiarutamiseks nimetas Rahvasteliidu nõukogu erilise asjatundjate komisjoni, kes küsimuse üksikasjad välja töötasid ning erilised vaidluse baasid üles seadsid. Eeltõde lõpul kutsuski Rahvasteliidu nõukogu esimese rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise konverentsi kokku Haagis, mis aset leidis 13. märtsist 12. aprillini a. 1930. Sellel konverentsil olid esindatud peaaegu kõik Rahvasteliidu liikmed, ning peale selle veel mitteliikmed — Ameerika Ühendriigid, Brasillia, Mehhiko, Egiptus ja Türgi, kuna Nõukogude-Venemaa oli saatnud koosolekule oma vaatlejad, kes aga ei piirdunud kon-

verentsil passiivse osaga, vaid võtsid osa vaidlustest aktiivselt.

Rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise esimene konverents omalt poolt moodustas kolm komisjoni, kus iga riik oli esindatud ühe esindajaga vastavalt konverentsi ainestikule. I komisjon arutas kodakondsuse, II — territoriaalvete ja III riikide vastutuse küsimusi. Küsimusi arutati väga põhjalikult, sest delegaatide hulgas leidis suur hulk väljapaistvaid spetsialiste rahvusvahelise õiguse alal niihästi ülikooli professori hulgast kui ka praktiliste riigimeeste ja seadustundjate keskel. Selgus aga, et kodifitseerimise probleem ei ole kaugeltki nii lihtne nagu see esialgu näis, arvesse võttes, et konverentsi ülesanne ei olnud ainult koguda olevaid reegleid, vaid neid muuta vastavalt elu nõuetele. Kummaski küsimuses ei valitsenud üksmeelt — ei selles, mis on kehtiv õigus, ega ka selles, kuidas kehtivat õigust muuta. Tegelikult konverents arenes eriliseks maailma parlamendiks, mis pidi üles seadma uusi reegleid rahvusvahelises õiguses. See oli seevõrra raske probleem, milleni inimkond polnud veel arenenud. Üksikute riikide huvid olid sageli risti vastukäivad ja igaüks kaitses vaid oma rahvuslikke huve ning soovis rahvusvahelise õiguse reeglina lasta kehtivusele pääseda oma valitsuse seisukohta teatud küsimuses. Õigusega viitas üks kõrvalolija, Ameerika delegatsiooni ekspert, olevatele raskustele, kui ta ütles: „Kahtlemata meie ei saa iialgi teada, kuidas esindatud valitsused on oma delegaate käskinud talitada. Samuti ei saa meie iialgi üles leida, kuivõrt üksikute delegaatide eelkäiv kogemus, õpetlus ja isiklik arvamus interpreteerisid antud juhatuskirju. On isegi võimalik, et ühe delegatsiooni kaks liiget ei omanud samu vaateid selles asjas, mis on rahvusvaheline õigus, mis tähendab teha seda praktiliseks ja progressiivseks Rahvasteliidu kui ka tema oma riigi mõttes (M. Whiteman, Responsibility of States, New York University Law Quaterly, 1930).

See viimane asjaolu on väga tähtis, sest tõesti ei olnud üldist arvamust selle kohta, mis peaks konverents õieti tegema, kuna üksikutes küsimustes oli algusest peale selge, et valitsuste juhatuskirjad erinesid, ning, näiteks, riikide vastutuse küsimuses välismaalastele tehtud kahjude eest mitmele delegatsioonile olid antud kindlad juhtnöörid igasugust kodifikatsiooni sel alal nurja ajada. Vastavalt ka konverentsi

tulemused ei ole väga suured. Kokkulepe saavutati ainult kodakondsuse küsimuses ühe konventsiooni ja kolme eri-protokolliga näol sundsõjateenistuse suhtes kahekordse kodakondsuse korral ja 2 kodakondsuse juhul. Territoriaalvete asjus seati üles vaid üksikuid põhimõtteid, mis esitatud lõpp-protokollis informatsioonina, kuna riikide vastutuse küsimuses ei saavutatudki ühist komisjoni aruannet. Sel puhul kõneldakse konverentsi täielikust läbikukkumisest, mis aga on vaevalt õige, sest kuigi ei saavutatud neid tagajärgi, mis alguses kavatseti, siiski ei puudu sel konverentsil oma positiivsed tagajärjed. Pealegi tuleb vähesed tagajärjed kõige pealt panna küsimuste ebatargale valikule.

Olgu näiteks raskus kodakondsuse küsimuses. Selles pealtnäha lihtsas küsimuses on rida esimese järgu poliitilisi lahkuminekuid, nagu seda on ekspatriatsiooni ehk kodumaalt lahkumise õigus. Maailmas on hulk riike, ühes arvatud Eesti, kes ei anna oma kodanikele õigust vabatahtlikult kodakondsusest lahkuda¹, kuna samal ajal on rida riike, kes seda teevad, eriti maade hulgas, kes sisserändamist vajavad ja hõlbustavad. Teine keerdküsimus puudutab abielus naiste kodakondsust, kus ühelt poolt üles kerkib meeste ja naiste üheõigusluse küsimus, mida eriti toonitavad rahvusvahelised naisteorganisatsioonid, teiselt poolt aga perekonna riikkondsuse ühtluse vajadus. Enne sõda maksis üldine reegel, et naine järgneb mehe kodakondsusele. Peale sõda asetati reas riikides see küsimus teistele alustele, eriti ühenduses immigratsiooni piiramisega, kus selles mõttes ei oktroeeritud automaatselt välismaalastest-naisele mehe kodakondsust, et ära hoida mehe koduriiki sissesõitmist, nagu on muu seas Ameerikas. Teiselt poolt ei tahtnud naised ise sageli oma kodakondsust muuta, eriti ühenduses teenistuse kaotamise hädaohuga.

Vaatamata neile lahkuminekuile, konverents saavutas mõned positiivsed resultaadid, muu seas tunnustades liikumisvabadust ja kahekordse kodakondsuse printsiibi kaotamise vajadust. Tunnustati samuti naiste õigust oma kodakondsust säilitada abiellumisel või abielu kestel. Muidugi jääb erinevaks veel rida küsimusi, näiteks, kes määrab laste

¹ Eesti kodakondsuse seadus § 18: „Eesti vabariigi kodakondsus kaob kodakondsusest vabastamisega“ (RT 136 — 1922).

kodakondsuse, kas mees või naine, kui abikaasade kodakondsus on erinev. Naiste kodakondsuse küsimus ei leidnud lõplikku lahendust, mis oleks rahuldanud naisliikumist². Näeme, et naiste kodakondsus püsib Rahvasteliidu protokollis tänapäevani. Ka territoriaalvete küsimuses saavutati mõndagi. Senini valitses teoreetilisi lahkuminekuid territoriaalvete juriidilise iseloomu kohta — kas territoriaalvesi on vaid ulgumeri kitsendustega rannariigi kasuks või on tema rannariigi territoorium soodustustega välisriikide huvides. Selles küsimuses konverents saavutas üksmeele toonitades, et rannaveed on kaldariigi territoorium. Täielikult lahtiseks jäi aga küsimus, kui lai on see rannavete vööde. Meie teame, et juba Hollandi õpetlane Bynkershoek a. 1702 seadis üles reegli, et riigivõim lõpeb seal, kus lõpeb tema relvade võim (*terrae potestas finitur ubi finitur armorum vis*). Et tol ajal kahurite ulatus oli kolm miili (5556 m), siis loeti kolm meremiili loomulikult rannavete laiuseks. Vahepeal on kahurite laskevõime tõusnud kümnekordseks ja Bynkershoeki reegel ei vasta küllalt enam elunõuetele. Territoriaalvete laiuse ulatuse kohta läksid arvamused lahku. On riike, kes tunnustavad territoriaalvete kehtivust kolme miili ulatuses, nende hulgas Inglismaa, Saksamaa, Ameerika, kel 85% kogu maailma tonnaazist. Teised tunnustavad seda 4—6 ja teatud alusel isegi 12 meremiili laiuses. Säärasel territoriaalvete laiusel on reaalne huvide alus ning konverentsil ei saavutatud rannavöötme ulatuse asjas kokkulepet, mille pärast küsimus jäigi lahtiseks.

Kolmandas küsimuses oli seisukord veel ebaõnnestunud, sest et riikide huvid üksteisele siin risti vastu käisid. Algu- sest peale ühele grupile riikide esindajaist oli nende valitsuste poolt ülesandeks tehtud selles asjas olla konventsiooni vastu. Peaküsimuseks osutus siin, kas välismaalastel on riigilt kahjutasu saamises õigused suuremad kui kohalikel elanikel. Küsimuse tegi keeruliseks peale maailmasõda aset leidnud massilised kinnisvarade võõrandamised ja teatud määral kon-

² Meie kodakondsuse seadus on ses suhtes liberaalsemaid, lubades Eesti naisele alal hoida Eesti kodakondsuse, nii abiellumisel välismaalasega (§ 19) kui ka mehe teise riikkondsusse astumise puhul (§ 22). Lubaga välismaalaste naistel ja lastel astuda Eesti kodakondsusse mehe või isa loata oleme radikaalseimad kogu maailmas (§ 11).

fiskeerimine mitte ainult Venes, vaid ka mujal mail. Valitse-
sid kaks erinevat seisukohta: ühelt poolt kapitali eksportijad
maad nõudsid, et inimesel peab olema rahvusvahelises suht-
lemises teatud minimaalne õiguslik statusse alus või standard,
kuhu hulka käib elu ja varanduse kaitse välismaal. Teiselt
poolt aga kapitali importijad ning majanduslikult nõrgemad
maad olid säärase reguleerimise vastu ning toonitasid, et sel-
lest on küll, kui välismaalastele antakse oma kodumaalaste
õigused. Oli huvitav vaadelda, kuidas diplomaatilist mängu
mängiti mitte professionaaldiplomaatide, vaid seadustundjate
tehnikute poolt. Artiklid seati üles ja muudeti, kuni viimaks
jõuti säärase punkti juurde, kus enam kokkulepet ei olnud,
ning siis jagunes konverents enamuseks (21 riiki) ja vähemu-
seks (18 riiki), mis kumbki omavahel koosolekut pidasid ning
üksteisega vaid kirjalikkude kavade esitamise kaudu läbi
käisid. Mõtete lahkuminek oli sedavõrt suur, et lõppude
lõpuks loobuti ühtlase aruande koostamisest. Kõige õigema
kokkuvõtte seda küsimust arutava meeoleu kohta andis
Hiina esindaja dr. Woo, kes ütles temale omasel rahulisel
viisil: „Ja meie lepime kokku, ning sõbralikult lepime kokku
— mitte kokku leppida.“

Vaatleme 1930. a. konverentsi tulemusi üldiselt. Asja-
tundjate arvamisel ei olnud need mitte kõige soodsamad.
Prof. Hudson, Ameerika väljapaistev rahvusvahelise õiguse
esindaja, Harvardi ülikooli rahvusvahelise õiguse uurimise
komitee juhataja, toonitab järgmiselt: „Saavutatud resulta-
did on teatud määral kõhnad nii palju kui see puutub alla-
kirjutatud konventsioonidesse, kuid üldiselt meie ei pruugi
olla väga maha löödud, kui vaatame küsimusele olemas-
oleva tava, rahvusvahelise õiguse selituse ja sündmustiku
seisukohast“ (Am. Journal of Law, July 1930, lk. 444). Võib-
olla kõige õigema kokkuvõtte andis sellest tööst Briti delegaat
dr. Becket, kes ütles: „Meie ei pea mitte laiali minema selle
arvamusega, et kodifikatsioon on ainus viis, millega võib
arendada rahvusvahelist õigust. Teatud juhul see kahtle-
mata on nii, kuid oleks ekslik arvata, et igal juhul on kodi-
fikatsioon ainuke meetod ja et seepärast peab kodifikatsiooni
toime saatma lihtsalt selleks, et midagi oleks tehtud. Õigel
viisil tarvitatult on see muidugi väga tähtis, kuid üldiselt
halvasti toimetatud kodifikatsioon oleks ainult takistuseks.“

Igal juhul Rahvasteliit ei ole kodifikatsiooni mõtet kõr-

vale jätnud ja Rahvasteliidu täiskogus on see küsimus ikka uuesti üles tõusnud. Kodifitseerimise ettevalmistuse tööd peaksid saama parema korralduse. Rahvusvahelise õiguse kodifitseerimise idee on suur, kuid tema ei ole ainus tee rahvusvahelise õiguse arendamiseks. Sellepärast ei ole võimalik ega isegi soovitatav seda teostada üldise konverentsi korras, kuid osaline kodifikatsioon on möödapäästamatu ning vajalik. Peale selle kodifitseerimistöö kergendab ka rahvusvahelise õiguse reeglite arendamist sihiga rahvusvahelist suhtlemist teha kergemaks. Üldise kodifitseeritud rahvusvahelise õiguse puudust nõrgendab Alalise Rahvusvahelise Kohtu jurisprudents ja praksis. Lõpuks tuletagem meelde suurima rahvusvahelise õiguse kodifitseerija, Louis Renault' sõnu: „Juristi ülesanne on samal ajal kui tema ütleb, mis on õigus, ka näidata, mis see olema peaks.“

Arutlusi.

„Riigi Teataja“ sisu korraldusest.

A. Buldas.

Teatavasti kuuluvad meil kõik väljaantavad seadused ja määrused avaldamisele „Riigi Teatajas“. Lisaks sellele kuuluvad RT-s avaldamisele, et omandada juriidilisi tagajärgi, veel mitmesugused kuulutused, teadaanded jne. Arusaadavalt paisub seetõttu RT õige kõhukaks ja muutub käsitlemiseks raskepäraseks — asjaolu, mis põhjustas õigustatult RT-t jaotada kaheks: „Riigi Teatajaks“ ja „Riigi Teataja Lisaks“. Kuid ka praeguse korralduse juures jääb RT veel küllalt paksuks. Nii sisaldasid viimase nelja aasta RT aastakäigud: 1928. a. — 1530 lk., 1929. a. — 1400 lk., 1930. a. — 1500 lk. ja 1931. a. — 1680 lk. Et suur osa veneaegseid seadusi on eestipärastega veel asendamata ja et eluavalduste hulk, mida peab seadusandlus reguleerima, muutub aastast aastasse laiemaks, on vaevalt loota, et lähemas tulevikus RT sisu väheneks iseenesest. See küsimus väärrib lähemat kaalutlemist, sest et meie oludes RT ei ole mitte üksnes ajakiri, kus tuleb seadused avaldada vormilistel põhjustel, et tagada nende kehtivust, vaid ta on ja jääb igapäevseks käsiraamatuks meie valitsus-, omavalitsus- ja kohtuasutistele, sest meie materiaalsete ressurside juures meil pole võimalik ilmuvaid seadusi küllalt tihti eriväljaannetena avaldada. On see nii, siis on tarvis RT muuta rohkem käsitlemiskõlblikuks.

Præguse oma korralduse juures pole RT puuduseks üksnes see, et aastakäigud paisuvad paksuks, vaid ka see, et rohke sisu tõttu muutub teatud RT numbri või artikli leidmine aastakäigus tülikaks. Eriti segavad otsimist rohked lepingud välisriikidega, millega suuremal osal ametiasutistest vähe kokkupuutumist. Mainitud raskustest ülesaamiseks proponeeriksin järgmist:

1. „Riigi Teataja“ sisu trükkimisel tuleks tarvitada peenemat trükki. Kui näiteks tarvitada praeguse trüki asemel trükki, mida tarvitatakse RT üksiku numbri sisu loendis (mis trükk on küllalt selge ja loetav), väheneks aastakäigu paksus umbes $\frac{1}{3}$ võrra (praegu tarvitatava trükiga mahub RT leheküljele umbes 5500 tähte, teist umbes 7800 tähte¹). Trükikulud ei tõuseks seetõttu põrmugi: kuigi ladumine kallineks, teeks kallinemise tasa lehekülgede arvu vähenemine. Ühtlasi peaks kaalumisele võtma RT formaadi vähendamise — praegune formaat tundub suurena.

2. Riigi Teataja sisu tuleks süstematiseerida juba tema väljaandmisel. Kogu RT-s avaldamisele kuuluva materjali võime jaotada kolme täiesti omaette gruppi: 1) riigi keskorganite poolt antavad normid, mis korraldavad riigi sisemist elu; 2) riigi keskorganite poolt antavad normid, mis korraldavad vahakordi välisriikidega või sisaldavad rahvusvahelisi kokkuleppeid (lepingud välisriikidega ja rahvusvahelised lepingud); 3) omavalitsusorganite poolt antavad normid. Vastavalt sellele tuleks RT jaotada liikideks A, B ja D. RT liik A-s kuuluksid avaldamisele ainult p. 1 tähendatud normid, liik B-s p. 2 tähendatud normid ja liik D-s p. 3 tähendatud normid. Iga liigi aastakäigus jookseks omaette RT numbrite ja artiklite numeratsioon, kusjuures iga RT kannaks oma numbri kõrval veel vastava liigi eraldustähte. Säärase korralduse paremuseks oleks esiteks see, et aasta lõpuks kogu aastane materjal süstematiseeruks iseenesest kolme ossa, mis arusaadavalt hõlbustaks aastakäigu käsitlemist, ja teiseks see, et asutis, kel pole teatud RT liigi vastu huvi, jätaks selle liigi tellimata, vabanedes seega liigsest materjalist ja kulust.

Allpool esitame tabeli, mis annab pildi RT viimase viie aasta aastakäikude sisust; liigitatult ettepaneku kohaselt kolme ossa:

Aasta	Lehekülgede arv.			Kokku
	A	B	D	
1927	960	350	150	1460
1928	910	390	230	1530
1929	840	370	190	1400
1930	660	680	160	1500
1931	1200	230	250	1680

¹ Riigi Trükikoja andmeil.

Nagu tabelist näha, oleks RT A liigi aastakäik, millega ametiasutistel peamiselt tegemist, kujunenud 1927. aastal praeguse 1460 lk. asemel 640-leheküljeliseks (960. $\frac{2}{3}$ =640), 1928. a. 606-leheküljeliseks (910. $\frac{2}{3}$ =606) jne. Muu seas oleks otstarbekohane liik A-st eraldada eriliigina veel raudtee-, posti-, tolli- ja muud tariifid kui tihti muutuva materjali, mis tunduvalt segab liik A käsitlemist, kuuludes seejuures materjali hulka, millest suurem osa ametiasutisi vähe huvitatud.

Kirjanduse ülevaade.

Wl. Bukovski. **Testamendi tühistamise resp. vaieldamise hagide õiguslik konstruktsioon läti õiguse järgi.** (Latvias universitates raksti — Läti ülikooli toimetused — õigustead. osak. I seeria, nr. 2, Riga, 1930.) — Läti keeles, varustatud saksakeelse resümeega.

1. Baltimaade juristidele hästi tuntud W. Bukovski võtab referitavas teoses vaatlusele küsimuse, mis ka Eesti juriste peaks huvitama, kuna tsiviil- ja protsessiõigus, vaatamata mitmelegi uendusele Lätimaal, on suures massis ühised Eestiga. Seda enam tuleb meil naabermaa juristide dogmaatilisi uurimusi jälgida, et meie oma sellesarnane kirjandus on haruldaselt kehv, vaatamata meie suurele juristide perele, millest nii mõnedki liikmed hea tahtmise ja huvi puhul võiksid väärtuslikke lisandusi anda meie dogmaatilisele õigusteadusele. Sellise lisanduse on kahtlemata andnud W. Bukovski Läti õiguse dogmaatikale, kuid sama tähtis on ta ka Eesti omale.

Esmapoones autor lahendab kõnes-oleva hagi allumuse küsimuse. TKS art. 1956-st võidavat küll esialgu arvamusele tulla, nagu alluks testamendi tühistamise hagi sellele kohtule, millele allub testamendi avamine ja lugemine, kuid säärasele arvamusele räägib vastu TKS art. 36⁴ ja 215 võrdlemine, mis peaaegu ühte moodi kõlavad ja millest esimene määritleb rahukohtuniku, teine ringkonnakohtu (rahukogu I) ruumilise kompetentsi pärandushagides. Ometi tunnistab art. 215 kohaliku ringkonnakohtu kompetentseks ka testamendi tühistamise hagide jaoks, kuna art. 36⁴ sääraseid hagnosisid rahukohtuniku suhtes üldse ei maini. Järelikult tuleb tunnustada, et sääraseid hagnosisid arutama on kompetentne ainult ringkonnakohtus, vaatamata hagihinna suurusel¹.

2. Enne käsitledava hagi juriidilise konstruktsiooni kindlaksmääramist selgitab autor testamendi juriidilist loomust.

¹ Eesti kohtute tegeluses on testamendi tühistamishagides välja kujunenud kindel seisukoht, et alluvad hariiliku hagihinna kohaselt TKS § 1806 põhjal kas rahukohtunikule, kui nõudehind ei ületa 1000 kr., või rahukogu I astmele. Teeb aga vaieldav testament korraldusi kinnisvara kohta, siis allub see hagi hinnale vaatamata rahukogule.

Autor ei leia õige olevat tavalist vaadet, et testament on ühekülgne õiguslik tehing, vaid arvesse võttes, et selle tehingu õigusliku jõu saavutamiseks peab tehingu autori tahte le lisanduma rida teisi tingimusi (pärandaja surm, testamendi esitamine vastavale kohtule, pärija või legataari tahteavaldus, vastava kohtu poolt testamendi jõusseastunuks tunnistamine), millest erilise tähtsusega pärija tahteavaldus pärandit vastu võtta — jõuab autor otsusele, et testament on kahekülgne õigustehing ja omab seega lepingusarnast iseloomu. Testament kujutavat endast pärast testaatori surma mitte midagi muud, kui testaatori pakkumist tema varandust pärast surma testamendis märgitud tingimustel ja vahest ka tingimusteta vastu võtta, kusjuures testamendaarsele pärijale on kindlaks määratud teatud tähtaeg pärandi kindlakstegemiseks ja vastuvõtmiseks. Testamendi loomuse kindlakstegemiseks on ette määratud ka meie hagi konstruktsioon. Kolmest moodsale õigusteooriale tuntud hagiliigist — 1) Sammehagid (*Leistungsklagen, actio cum condemnatione*), kus kostja mõistetakse mõnele sammele, 2) tunnustamishagi (*actio sine condemnatione, Feststellungsklagen*), mille eesmärgiks on kohtu poolt õigussuhte olemasolu või puudumise tunnustamine, 3) kujundamishagid, mille eesmärgiks on õigussuhete loomine, muundamine või lõpetamine, — kuulub testamendi tühistamise hagi autori arvates tunnustamishagide hulka ja ta eesmärk on — tunnustada, et testaatori resp. tema päranduse ja testamendaarse pärija vahel pole tekkinud mingit õigussuhet.

3. Hagi esitama on õigustatud mitte üksnes 1) BES art. 2477 mainitud lähemad seadusjärgsed pärijad, kelle seaduslikku pärimisõigust on testament rikkunud, vaid 2) ka lepinguline pärija, sest lepinguline pärija käib testamendaarse pärija ees; 3) ka surma puhuks kingi saaja, kui testament kollideerub kinkega; 4) testamendaarne pärija või legataar ise, kui neile on jäetud vähem sundosast; 5) mitme testamendi olemasolu puhul, kui pole selge, milline neist on viimne ja seega ainumaksev, võivad ühe testamendi pärijad teist testamenti vaieldada; 6) lähema seadusjärgse pärija universaalsed järglased, kui neile pole kõik pärandusõigused kaduma läinud nende eelkäijaga. Ei kuulu testamendi tühistamise resp. vaieldamise hagi a) testaatori poolt legeeritud võõra asja omanikule (art. 2157, 2225—2233, 1399), sest sel juhul omanik niikuinii ei kaota oma omandit ja võib kasutada omandihagi; b) testaatori kreditoridele, sest pärandaja kohustised lähevad üle pärijale ja liiatigi kuulub neile pärandi separeerimise õigus; samuti mittetestamendaarsete kui ka seadusjärgsete pärijate kreditoridele; c) testamenditaitjale, kes ju õieti oma õiguse testamendist on saanud, kuid ei saa keelduda temale õigust andmast hageda teise testamendi tühistamist; d) pärandustombu hooldajale. Kui on olemas korraga mitu hagi esitama õigustatud isikut, ei tarvitse neil hagi koos esitada (s. t. pole nõutav *liticonsortium*),

kui aga üks on esitanud kogu testamendi tühistamise hagi ja ta hagi rahuldamata jäetud, ei laienda kohtuotsus oma mõju teistele õigustatuile; kui aga üks hagejaist on võitnud, evib kohtuotsus mõju ka teistele õigustatuile.

Kostja legitimatsiooni kindlakstegemine on raskem ülesanne, sest ühelt poolt ei määritle seda sõnaselgelt seadus ja teiselt poolt esitavad kohtupraktis ja õigusteaduslik kirjandus väga erinevaid arvamusi. Autor ei leia olevat põhjendatud ei Senati seisukoha (kostjaks ainult testamentaarne pärija, kuid mitte testamenditäitja ega ka pärandihooldaja) ega ka mitmete vene juristide (Gordon, Jablotškov, Isatšenko) poolt avaldatud vaated. Autori enese teooria passiivlegitimatsiooni suhtes vastab tema poolt eespool antud testamendi kui kahekülgse õigustehingu mõistmisele: kostjaiks on testamendisuhte mõlemad pooled ja nimelt testaatori asemel pärandustomp oma esindaja-hooldaja või testamenditäitja ja testamentaarne pärija või legataar. Viimaste vastu nende paljuse korral tuleb hagi esitada koos kõikide vastu (*litisconsortium necessarium passivum*), sest sel teel on kõigil kostjatel võimalik end kaitseda, kuna muidu oleks pärast kohtuotsust esimese kostja vastu teised kaitseta seisukorras, sest ega kohus samas asjas, ehkki uue osalisega, esimesele vastukäivat otsust tee.

Lõpuks juurdleb autor küsimust, millise aja jooksul peab esitata testamendi tühistamise resp. vaieldamise hagi. Sellal kui seadus (BES art. art. 2451 ja 2452, TKS 2079) näeb ette, et kui väljakutse menetluses 6 kuu jooksul, ilma väljakutseta 1 aasta jooksul testamendi vastu hagi pole esitatud, siis ta ära langeb kohtuliku preklusiooni või lühendatud aegumise põhjal, on kohtupraktis hakanud omavoliliselt venitama tähtaegu sel teel, et võtab vastu proklaami tähtaja kulgemisel ja isegi hiljem kuni otsuse tegemiseni teadaandmisi, et tahetakse testamendi vastu vaielda, ja annab siis teadaandjale veel 1—2 kuud, aega hagi esitamiseks ringkonnakohtule. Seadus nõudvat aga juba esitatud hagi teadaandmist, mille peale testamendi avamist ja kinnitamist toimetav kohus katkestab oma menetluse ja laseb teadaandjal oma hagi vastavas kohtus tõendada. **E. E.**

Jon Skeie. Die Grönlandfrage. Der Streit zwischen Norwegen und Dänemark um Ostgrönland, 118 lk. + 4 kaarti. Berlin, 1932.

Oslo ülikooli professor Jon Skeie katsub anda tuntud Norra-Taani tüli asjus Gröönimaa idakalda kuuluvuse asjus Norra seisukoha õigustusi ühenduses küsimuse arutamiseks Rahvusvahelises Kohtus. Ajaloolise analüüsi abil näidatakse, kuidas Gröönimaa olla olnud Norra provintsi Taani-Norra uniooni kestel, et Norra asundajad on olnud norralased ka Lääne-Gröönimaal ning et Taani ei ole ialgi evinud suveräniteeti Ida-Gröönimaal (Ostgrönland), pole seda maa-ala

ka iialgi okupeerinud, mispärast olla õigustatud Norra deklaratsioon 10. juulist 1927, mille järgi Gröönimaa idarannik 71°30'—75°40' põhjalaiuskraadide vahel kuuluvat Norra riigile. Et Taani ei võtnud vahekohtu menetlust vastu enne säärast deklaratsiooni, pöördus ta ise pärast asjaga kohtulikule lahendamisele Norra vastu.

Käesolev raamat moodustab nii siis poleemilise ülevaatliku traktaadi Gröönimaa riikliku kuuluvuse ja Norra-Taani suhete kohta ning säärasena evib vaid suhtelist tähendust, mille väiteid tuleb võtta *cum grano salis*.

A. P.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1932. a. septembri- ja oktoobrikuu tegeluse ülevaade.

A. Septembrikuul pidas Riigikogu ühe plenaarkoosoleku, millel arutati ka Eesti Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühma erakorralisel teadaandel Eesti krooni väärtuse hoidmise küsimust ja mis lõpetati motiveeritud üleminekuformeliga.

B. I. Oktoobrikuul esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule alljärgnevad eelnõud, mis Riigikogu juhatuse poolt määrati:

1. Rahaasjanduskomisjoni: 1) Pärandusmaksu seaduse muutmise seadus; 2) Laevanduse laenufondi seadus; 3) Riigi põlevkivitööstuse põhimääruse § 10 muutmise seadus; 4) Linnade heaks võetava isikumaksu seadus; 5) Eesti Maapanga poolt väljaantud laenude protsentide alandamise seadus; 6) Eesti Vabariigi 1931./32. aasta eelarve täitmise ja kassaaruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus; 7) Väljaveo soodustamise seadus; 8) Või hinna kindlustamise seadus; 9) Valuuta langetamisest kasusaajatelt võetava ühekordse maksu seadus; 10) Linnades asuvatelt kinnisvaradelt riigi heaks võetava kinnisvara maksu seadus; 11) Palkade vähendamise seadus; 12) Eesti Vabariigi 1932./33. aasta kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 arvel eelkrediidi määramise seadus nr. 1; 13) Mõnede maksu- ja lõivumäärade muutmise ja täiendamise seadus: a) Lõivude seaduse muutmise ja täiendamise seadus, b) Notariaalseaduse muutmise seadus, c) Tsiviilkohtupidamise ja Kriminaalkohtupidamise seaduse muutmise seadus, d) Jõuvankrite seaduse muutmise seadus, e) Tempelmaksu seaduse muutmise seadus; 14) Tolli põhitariifide seaduse muutmise seadus; 15) Eesti-Brasiilia vahelise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus; 16) Raudteedel kaubaveo rahvusvahelise konventsiooni lisaakti kinnitamise seadus; 17) Eesti Vabariigi 1932./33. aasta kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 2; 18) Riigi põlevkivitööstuse põhimääruse muutmise seadus; 19) Riigi turbatööstuse põhimääruse muutmise seadus.

2. Üldkomisjoni: 1) Kinnisvarade enampakkumise asjus Tsiivilkohtupidamise seaduse muutmise seadus; 2) Kohtumaksude ja -kulude seaduse muutmise seadus; 3) Vallasvara aresti alla panemise ja müügi asjus Tsiivilkohtupidamise seaduse muutmise ja täiendamise seadus; 4) Kriminaalkohtupidamise seadustik; 5) Omavalitsuste volikogude volituste kestuse seadus; 6) Välisrevisjoni asjus kooperatiivühingute ja nende liitude seaduse § 69 muutmise seadus; 7) Vallametnikkude palga ja tööolude korraldamise ajutise seaduse muutmise seadus; 8) Mäeseaduse täiendamise ja muutmise seadus; 9) Hobusepasside seadus.

3. Maakomisjoni: 1) Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse muutmise seadus; 2) Kukerpuude ja türnpuude hävitamise seadus.

II. Riigikogu rühmade ja liikmete poolt algatatud. 1) Majanduselu korraldamise seadus — Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma ettepanek; 2) Poliitilise politsei ärakaotamise seadus — Pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma ettepanek; 3) Tööpuuduse vastu võitlemise seadus — Eesti sots. tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek (antud rahaasjanduse komisjoni); 4) Poliitiliste vangide vabastamise seadus — Riigikogu liikme J. Tamsoni ettepanek (antud üldkomisjoni).

III. Vastuvõetud seadused. Riigikogu võttis oktoobrikuul vastu järgmised seadused: 1) Eesti Vabariigi 1933./34. aasta kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus (18. okt. 1932. Art. 631); 2) Asunduse kapitali seaduse muutmise ja täiendamise seadus (18. okt. 1932); 3) Päranduse maksu seaduse muutmise seadus (21. okt. 1932). (Kõik kolm seadust rahaasjanduskomisjoni ettepanekul.)

IV. Tagasilükatud eelnõud. Riigikogu lükkas oktoobrikuul tagasi: 1) Poliitilise politsei ärakaotamise seaduseelnõu ja 2) Majanduselu korraldamise seaduseelnõu — mõlemad pahempoolsete tööliste ja kehvikute Riigikogu rühma ettepanekud. 3) Riigi põlevkivitööstuse põhimääruse § 10 muutmise seaduseelnõu — Vabariigi Valitsuse ettepanek.

V. Vabariigi Valitsus. 3. okt. 1932 esitas K. Einbundi kabinett lahkumispalve rahvuslikust keskerakonnast olevate ministrite valitsusest lahkumise tagajärjel. Et katsed koalitsioonivalitsust luua ebaõnnestusid, asuti rahvusliku töökabineti loomisele. 1. nov. 1932 kutsus Riigikogu ametisse rahvusliku töökabinetti K. Pätsu juhtimisel. K. Pätsu töökabinett on Vabariigi Põhiseaduse kehtivuse kestel esimene seesugune kabinett.

VI. Riigikogu istungjärgud. Riigikogu V koosseisu erakorraline (I) istungjärg lõppes 3. okt. 1932 ja samal päeval algas põhiseadusepärane korraline (II) istungjärg.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas väljaspool vekslite maksukohta asuval notariatel on õigus protestida vekslid, mille maksukohas asub notar?

Vastus: eitav, kuid sel korral, kui vekslite maksukohas — linnas, alevis või vallas — ei ole notari olemas, võib protesti teosta ja üks maksukoha lähematest vastava rahukogu ringkonnas asuvatest notariatest.

KS § 420 põhjal toimetavad notariid notariaalasju Notariaalseaduse alusel. Eesti vabariigi Ajutise Valitsuse poolt 1. apr. 1919 vastu võetud ja 14. aprillil RT-s välja kuulutatud Ajutise notariaalseadusega (RT 24 — 1919) pandi Eesti vabariigi piirides maksma Vene Notariaalseadus 1914. aasta väljaande redaktsioonis mõningate, mainitud ajutises seaduses eriti ette nähtud muudatustega. Veneaegne notariaalseadus ilmus esmakordselt 14. aprillil 1866. a. (vt. Vene Seaduste Täiskogu 1866. a. nr. 43 186) ja terve rida temas sisalduvatest määrustest ja seal hulgas §§ 3, 21, 22, 37, 38 ja 131 eeskirjad ei ole muudetud ei vene- ega eestiaegse seadusandlusega ning nad on seega praegu veel jõus oma esialgses (1866. a.) redaktsioonis. Nende paragraafide järgi: 1) notariid määratakse pealinnades, kubermangu- ja kreisilinnades (v stolitsah, gubernskih i uezdnõh gorodah) ning tarbe korral ka kreisides (§ 3) ja seega praeguse olukorra kohaselt — linnades, alevites ja tarbe korral ka valdades; 2) notar täidab oma kohuseid ainult selle rahukogu ringkonnas, kelle piirkonnas ta asub, ja väljaspool seda ringkonda tema poolt toimetatud aktidel ei ole notariaalakti jõudu (§ 21); 3) notar täidab ametikohuseid oma ringkonna piirides kõikide isikute suhtes, kes tema poole pöörduvad, kuigi nende elukoht on väljaspool seda ringkonda (§ 22); 4) notar peab oma kontoris olema igal argipäeval vähemalt kuus tundi (§ 37); 5) vastava loata notar ei tohi isegi ajutiselt lahkuda (otlutsatsja) oma asukohast (§ 38) ja 6) vekslite protestimisel notariid käsitlevad Veksliseadustiku määrusi (§ 131).

Nagu juba eespool öeldud, pandi Notariaalseadus maksma 1866. aastal. Tollel ajal oli Veksliseadustik maksev tema 1857. aasta väljaande redaktsioonis. Selle järgi pidi notar temale protestimiseks esitatud algveksliga minema võlatasumiseks kohustatud isiku juurde — viimaselt vekslite maksmist nõudma —, selle nõudmise mittetäitmise korral vekslite protestima ja vekslite ühes protestiga vekslipidajale kätte andma. Juhtudel, kus isik, kelle vastu protestimine sihitud oli, notariid oma korterisse ei lasknud või notariid korda ei läinud teda ülesantud maksukohas üles leida, pidi notar kirjalikult koostama vastava teadaande oma ilmumise põhjuse kohta ja selle jätma vekslite maksmiseks kohustatud isiku elukohta või majaperemehe juurde ning vekslite protestima. Pidi aga maksunõudmise esitamine ja vekslite protestimine toi-

muma maksukohas, kus notarit olemas ei olnud, siis võis vekslit protestimist toimetada kohalik maakler või — viimase puudumisel — kohaliku magistraadi või raatuse sekretär (1857. a. Vekslis. §§ 597 ja 540 märkus ning viimase lisa).

Sama kord jäi püsima ka 1887. ja 1893. a. antud Veksliseadustikkude kehtivuse ajal ainult selle muudatusega, et linnades, alevites, eeslinnades ja külates (v teh gorodah, mestetškah, posadah i selenijah), kus notarit ei ole, tehti igasuguste avaldusaktide tõestamine (zasvidetelstvovanije javotšnõh aktov) rahukohtunikkude ülesandeks (Not. sead. § 2).

Eeltoodud reeglite koostusest järgneb, et Veksliseadustiku kehtivuse ajal tema 1857., 1887. ja 1893. a. väljaandes vastu võetud redaktsioonis ei olnud väljaspool vekslit maksukohta asuval notaril võimalust ega õigust vekslit protestida. Minna algveksliga välja poole oma asukohta asuva võlgniku juurde notar iseenesest mõista ei võinud, sest et ta isegi ajutiselt ei tohtinud eemal olla oma asukohast ja seega temal puudus igasugune võimalus maksu nõudmise esitamiseks ja vekslit protestimiseks vastavalt tol ajal kehtivale korrale. Peale selle oli seaduses eneses ette nähtud, kes neil juhtudel, kus notarit maksukohas olemas ei olnud, võis tema seadusliku asetäitjana toimida vekslit protestimisel ning seega kõrvaldatud iga väljaspool maksukohta asuva notari õigus vekslit protestida ja ühtlasi üles seatud kord, mille järgi igal juhul, kus vekslit maksukoht kokku langes notari asukohaga, pidi vekslit protestimine toimuma nimelt kohaliku, mitte aga mõne teise, väljaspool maksukohta asuva, notari kaudu.

Alles 27. mail 1902. a. Vene keisri poolt kinnitatud ja 1. jaanuaril 1903. a. kehtima pandud Veksliseadustikuga loodi uus, endisest oluliselt erinev kord maksu nõudmise esitamise ja vekslite protestimise kohta. Sama kord on ka ette nähtud Riigikogu poolt 19. jaanuaril 1932. a. vastu võetud ja 23. veebruaril 1932. a. RT-s välja kuulutatud Veksliseaduses (RT 17 — 1932).

Selle korra järgi esitab vekslipidaja vekslit notarile protestimiseks päeval, mis ette nähtud VS §§ 41 ja 42 (VS § 67 p. 1). Samal päeval esitab notar isiklikult või kirjalikult maksu nõudmise vekslidajale (§ 67 p. 2) ja seda ta peab tegema NS § 7 põhjal just maksukohas (§ 43). Kui maksunõudmisele järgneva päeva kella kolmeks ei maksta vekslit, protestib notar sel päeval vekslit, tehes sellekohase sissekande registrisse ja märkme vekslile, kusjuures märkme tegemise ajast loetakse veksel protestituks, kuid protest hakkab maksma pärast sellekohase erilise akti koostamist (§ 63 p. 3), mis peab toimuma hiljemalt protestimisele järgneval päeval (§ 68). Vekslit protestimiseks on õigustatud ainult „notar või ta seaduslik asetäitja“ (§ 66). Seega ei ole maksunõud-

mise esitamise võimalus notari poolt veksliaandjale praegu enam tingitud notari ilmunisest viimase juurde. Ta võib seda teha kas isiklikult või kirjalikult, kuid viimasel korral ta ei tohi piirduda kirjaliku maksunõudmise saatmisega, vaid peab ka hoolt kandma selle eest, et saadetud kiri veksliaandjale kätte toimetataks just selle saatmise päeval, sest ainult kirja kättejõudmise silmapilgul veksliaandja kätte võib maksunõudmist lugeda temale esitatuks. Ka ei ole notar praegu enam kohustatud maksunõudmise esitamisel ette näitama veksliaandjale algvekslit.

Viimane hoitakse alal notari kontoris ja siin on veksliaandjal õigus vekslit välja lunastada maksunõudmise esitamisele järgneval päeval kella kolmeni. Selleks peab veksliaandja kas isiklikult või tema volinik ilmuma notari kontorisse, sest vekslit tasumiseks on veksliaandja kohustatud ainult väljalunastatava algveksli vastu (§ 46). Peab aga maksunõudmise esitamine, samuti ka vekslijärgse võla tasumine ja järelikult ka vekslit protestimine selle mittemaksmise korral toimuma just seaduses ette nähtud maksukohas, siis on ka praegu-kehtiva korra järgi vekslit protestimiseks õigustatud ainult see notar või tema seaduslik asetäitja, kelle asukoht kokku langeb vekslit maksukohaga, ning vähimgi kõrvalekaldumine sellest korrast võib põhjustada iga suguste kaebuste ja vaidluste avaldamiseks vekslit protestimise seaduspärasuse üle. Ei ole aga maksukohas üldse olemas notarit ega tema seaduslikku asetäitjat, siis võib vekslit protestimist toimetada mõni teine, väljaspool maksukohta asuv notar, nagu seda Riigikohtu üldkogu on juba seletanud oma otsuses 1926. a. nr. 9. Kuid seda võib teha iseenesest mõista ainult üks maksukohale lähematest, vastava rahukogu ringkonnas asuvatest notaritest, kellel kohalikkude liiklemisteede ja postiolude soodsuse kohaselt võimalus on kirjalik maksunõudmine kätte toimetada veksliaandjale samal päeval, mil veksel temale protestimiseks anti, ning kelle kontorisse veksliaandjal ka tegelikult võimalus on jõuda maksunõudmisele järgneva päeva kella kolmeks.

(RkhÜ toim. nr. 58 — 1932.)

M. T.

Administratiivosakond.

Millistel asjaoludel võib metsamaterjali ostja puulaeva ehitamisest või remondist ülejäänud kõlvulise materjaliga talitada ilma et tal oleks Puulaevade ehitamise toetamise seaduse (RÜ 43 — 1923) § 9 ette nähtud trafvi karta?

Vastus: Kui ta selle eest on kindla hinna ja turuhinna vahe vähemalt ära tasunud.

Puulaevade ehitamise toetamise seaduse § 9 ütleb, et kui laeva ehituseks kõlvuline metsamaterjal, mis selle seaduse põhjal laevaehitajatele müüdüd, mõneks muuks otstarbeks ära tarvitatakse, siis

nõutakse ehitajalt vaidlematus korras sisse kindla hinna ja turuhinna kümnekordne vahe. Kuigi tähendatud seaduses otseselt ei ole öeldud, kuidas võib metsamaterjali ostja puulaeva ehitamisest või remondist ülejäänud kõlvulise materjaliga talitada ilma et tal oleks § 9 ette nähtud trahvi karta, siiski selle seaduse mõttest ja sihist (§§ 1, 4, 10) tuleb järeldada, et ülejääki võib ka vabalt muudeks otstarveteks tarvitada, kui selle eest on kindla hinna ja turuhinna vahe vähemalt ära tasutud. Ei saa oletada, et seadusandja oleks tahtnud selle seadusega puulaevade ehitajatele ja nende remontijatele säärast soodustust anda, et metsamaterjali ostja saadud materjali ülejäägi realiseerimisega võib katta ka osa või isegi kogu metsamaterjali ostuhinna. Sääraste juhtude ärahoidmiseks ongi § 9 ette nähtud trahvimise kord otstarbekohaseks arvatud.

(RkhA toim. nr. 108 I — 1932.)

Kas Kogukonna-, asutiste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 18 ette nähtud kokkulepe, mis toimunud maaomaniku-kogukonna ja maakasustaja vahel, peab ka kohaliku maavolikogu poolt kinnitatud olema?

Vastus: eitav.

Kogukonna-, asutiste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 18 näeb ette, et kohalik korralduskomisjon teeb ise pooltele ettepaneku kokku leppida koha eraldamise üle ja et koha eraldamine võib toimuda kokkuleppe alusel, mis saavutatud maaomaniku ja maakasustaja vahel. Mainitud seadus on eriseadus ja selle seaduse põhjal korraldamisele kuuluvad maad tuleb korraldada selles seaduses ette nähtud korras ja alustel, aga mitte korras ja alustel, mis üldiselt ette nähtud kogukonna kinnisvarade võõrandamisel. Selle seaduse §§ 18, 20³ ja 22, mis räägivad maa eraldamisest poolte kokkuleppel, räägivad üksnes maaomaniku ja kasustaja kokkuleppel ilma mingisuguse lisanduseta, et kokkuleppe saavutamisel maaomaniku-kogukonna ja maakasustaja vahel tuleks ühtlasi kohaldada üldnorme kogukonna kinnisvarade võõrandamise kohta, et omanik-kogukond peaks kokkuleppeks nõutama veel selle asutise (maavolikogu) nõusoleku või kinnituse, kelle nõusolek või kinnitamine muidu kogukonna kinnisvarade võõrandamiseks tarvilik.

(RkhA toim. nr. 439 II — 1932.)

Kas maavalitsus võib igal juhul vallavalitsusele ülesandeks teha kohtulikule vastutusele võtta neid II ja III klassi teede tegijaid, kes oma teeosad määratud tähtajaks tegemata jätnud?

Vastus: eitav.

Maanteede seaduse (RT 48 — 1928) § 63 järgi kuulub II ja III kl. maanteede korrashoiu järelevalve maavalitsusele või selle poolt määratud revidentidele, kes ka kohustatud on revideerima nende teede

seisukorda ja korraldusi tegema nende teede korrashoiuks, seega ka vastutusele võtma neid teetegijaid, kes oma kohustisi ei täida või puudulikult täidavad. Maanteede seaduse § 63 järgi on maavalitsused õigustatud III kl. teede revideerimist ja vastuvõtmist valdade ülesandeks tegema, mis korral eeltähendatud kohustised lähevad üle vallavanematele, nende abidele või vallavalitsuse poolt määratud revidentidele, kuid seks peab vastav korraldus maavalitsuse poolt tehtama. On aga maavalitsus ise revideerimist toimetanud, siis ei või ta vallavalitsusele ülesandeks teha vastutusele võtta neid teetegijaid, kes oma kohustisi ei täida või puudulikult täitnud.

(Rkha toim. nr. 474 I — 1932.)

Kas mees oma naise teenistusallalasis asjus võib tema asemel ja tema eest ilma volituseeta kaebustega esineda kohtus ja ametiasutistes?

Vastus: eitav.

Kuigi BES § 8 p. 4 annab abielumehele õiguse oma naise õigusi kaitseda kohtus ja väljaspool kohut, siis see BES norm on oma jõu kaotanud nende abielunaiste suhtes, kes iseseisvalt avalik-õiguslikus teenistuses seisavad. Kõigis naise teenistusallalasis asjus mees oma naise asemel ja naise eest võib teotseda ainult volituse põhjal, mis peab vastama selle kohta käivatele seaduse eeskirjadele.

(Rkha toim. nr. 533 I — 1932.)

Kas Piimatolituste võrgu korraldamise määruse (RC 55 — 1931) § 1 p. 4 leiduv määrus, mille järgi loetakse uuteks piimatööstusteks ka vanad, mis üle antakse uutele omanikkudele, on seadusega vastuolus?

Vastus: jaatav.

Piimatolituste võrgu korraldamise seaduse (RT 44 — 1931) §§ 1 ja 2 selgub, et § 1 räägitakse piimatolituse, koorejaama ja piima vastuvõtu punkti avamisest, kuna aga § 2 käib uute piimatolituste, koorejaamade ja piima vastuvõtupunktide avamise kohta. Seaduse § 1 teeb kohuseks isikutele, asutistele ja ühistegelisele ühinguile, kes soovivad avada piimatööstust, selleks nõutada luba, sellele vaatamata, kas on tegemist tegevuses oleva piimatööstuse ülevõtmisega või uue piimatööstuse avamisega. Niisuguse palve lahendamisel peab seaduse § 2 mõtte järgi Põllutöoministeeriumi juures moodustatud Piimatolituste Võrgu Korraldamise Komitee selgitama, kas piimatööstuse ülevõtmisel on tegemist tegelikult uue piimatööstuse avamisega, mis võiks juhtuda, kui tegevuses oleva piimatööstuse ülevõtja isik, asutis või ühistegelise ühing tähendatud piimatööstuses kavatseb mõnesuguseid muudatusi ette võtta kas ruumide või asupaiga suhtes, mis Piimatolituste võrgu korraldamise määruses üles seatud eesmärgile ei vastaks. Kuid tegevuses

oleva piimatööstuse lihtne üleandmine ühelt omanikult teisele ei tee seda piimatööstust endisest tekkinuks (vt. Riigi ärimaksu seaduse § 534 märkus). Seepärast Piimatalituste võrgu korraldamise määruse § 1 p. 4 leiduv määrus, mille järgi loetakse uuteks piimatööstusteks ka vanad, mis üle antakse uutele omanikkudele, tuleb lugeda seadusega vastuolus olevaks.

(Rkha toim. nr. 564 I — 1932.)

Kas Kogukonna-, asutiste- ja erarendimaade korraldamise seaduse käsitamisel saab täpsalt kohaldada Tsiviilseaduse norme?

Vastus: eitav.

Kogukonna-, asutiste- ja erarendimaade korraldamise seaduse käsitamisel ei saa täpsalt kohaldada Tsiviilseaduse norme, sest selle seaduse ülesandeks on lahendada vahekordi, mis osaliselt tekkinud eraseaduse normide vastu ja mis viimaste seisukohalt üldse ei olnud lubatavad. Peakoha küljest popsikohtade eraldamine iseseisvaiks ühikuiks üldse ei olnud võimalik ja seepärast ei olnud ka nende kohtade asutamisel võimalik anda kohtade asutamisele seaduslikku iseloomu. Nii näit. tähendatud sead. § 2 p. 4 kohaldamisel eriti ei saa eeltoodud põhjustel asja otsustada vormilisest seisukohast Tsiviilseaduse normide täpsa mõiste järgi, vaid asja tuleb otsustada sisuliselt, kas antud juhul üldse võib juttu olla pärandusest selle üldmõtte kohaselt, või on tegemist mõne teise vahekorraga.

(Rkha toim. nr. 546 II — 1932.)

Kas seltsidel ja ühinguil on õigus administratiivkohtu korras kaebustega esineda, kui administratiivasjus on seltsi või ühingu liikmete huvid seadusevastaselt puudutatud?

Vastus: eitav.

AKK § 3 järgi on seltsidel ja ühinguil õigus administratiivkohtu korras kaebustega esineda, kui administratiivasjus on seadusevastaselt puudutatud seltsi või ühingu enese õiguslikud või varanduslikud huvid, aga mitte juhul, kui seadusevastaselt on puudutatud seltsi või ühingu liikmete huvid. Seltsi või ühingu liikmete hulka kuuluvate isikute huvide rikkumise korral administratiivasjus võivad asjast huvitatud isikud esineda kaebustega üldises korras ise või selleks seaduslikus korras volitatud volinikkude kaudu, kellel neis asjus õigus volinikkudena esineda üldiste määruste kohaselt.

(Rkha toim. nr. 568 I — 1932.)

Kas Riigiteenistuse seaduse § 13 tähendatud uus või vaba koht peab just ametikoht olema?

Vastus: eitav.

Riigiteenistuse seaduse § 1 järgi ameti- ja vabateenistuse kohad määratakse kindlaks Koosseisude seadusega, selle seaduse kehtima-

hakkamiseni aga eelarve korras. Seega igas ametkonnas võivad olla nii ameti- kui ka vabateenistuse kohad. Kui seadusandja RTS § 13 räägib „uuest kohast“ ja „vabast kohast“, juurde lisamata, et see „uus“ või „vaba“ koht peab olema just ametikoht, siis uue ja vaba koha all tuleb mõista nii ameti- kui ka vabateenistuse kohta, aga mitte ainult ametikohta. Ei ole põhjust oletada, et seadusandja ei ole seepärast RTS § 13 sõna „ametikoht“ korranud, et keeleliselt on võõrastav lühikeses lauses mitmekordne „ametikoha“ sõna kordamine, kui lause algab ametikoha ja ametniku nimetusega, sest säärasel korral, kui seadusandja „uue“ ja „vaba“ koha all mõistis ametikohta, oleks ta järgmises § 14, kus öeldud, et iga riiklik ametiasutis, otsides tööjõudu koosseisudes ette nähtud ametile, oleks sõna „ameti“ asemel tarvitanud sõna „ametikoht“. Et aga riiklikes ametiasutiste koosseisudes on ette nähtud nii ameti- kui ka vabateenistuskohad ja RTS § 14 tarvitatud mõiste „ameti peale“ ei tähenda üksnes ametikohta, vaid ka vabateenistuskoha, siis tuleb järeldada, et RTS § 14 lubab ametnikkude reservis olevaid ametnikke määrata koosseisus ette nähtud ametitele, s. o. nii ametikohtadele kui ka vabateenistuskohadele. Kui reservis olevat ametnikku võib määrata vabateenija kohale, siis võib ka ametnikku, kelle ametikoht kaotatud, viia üle vabateenija kohale, kui ametikohta ei ole. Kui asuda seisukohale, et ametnikku, kelle ametikoht kaotatud, ei või üle viia üldse vabateenistuskohale, vaid tuleb vastava ametikoha puudusel üle viia ametnikkude reservi, siis jääb arusaamatuks, mispärast tuleks riigiteenija tema teenistuskäigu huvides (RTS ptk. III), kui ta ametikoht kaotatud, üle viia reservi ja maksta RTS § 17 ette nähtud aja kestel teenistustasu siis, kui samas ametkonnas on vastav vabateenistuskohal olemas või kui on ametikoht muudetud vabateenistuskohaks, sellele vabateenistuskohale ühtlasi määrata uus ametnik. Ei ole ka alust arvata, et endisel ametikohal teeniva ametniku teenistuskäigu huvid kindlustuksid säärasel korral ametnikkude reservi viimisel rohkem kui teenima jäämisega vabateenistuskohale, sest: 1) teenides edasi juba vabateenistuskohal, võib ametnik igal ajal vabanenud ametikohale üle viidud saada nagu reservis olijagi; 2) teenistus vabateenistuskohal loetakse pensioniõiguslikuks riigiteenistuseks, kuna reservis oleku aeg mingit õigust pensioni saamiseks ei anna; 3) reservis oleku aeg on piiratud ja samuti ka palgamaksmine reservis olijale, kuna vabateenistuskohal teenistusaeg ei ole tähtajaga piiratud ja 4) ei ole seaduslikku alust arvata, et ülemused oma õigusi *mala fide* tarvitavad ja ametnikud ametnikkude reservi asemel vabateenistuskohale üle viivad selleks, et neid siis peatselt ametist vabastada, asetades sellega neid halvemasse seisukorda kui neil reservis oleks olnud.

Kas Tartu Tammelinna osas võib kõrvalhooneid ehitada eluhoone kõrvale?

Vastus: eitav.

RT 60 — 1927 avaldatud Tartu linnavolikogu poolt 27. IV 1923 vastu võetud ja osaliselt 28. apr. 1926 muudetud määrused ehitusviisi kohta Tartu Tammelinna osas otseselt määravad, et kõrvalhooneid võib ehitada elumajast tahapoole vähemalt 8,60 m. Neis määrusis esinev sõna „võib“ tähendab just seda, et kõrvalhooned tuleb ehitada ainult elumajast tahapoole vähemalt 8,60 m, aga mitte elumaja ette ega selle kõrvale. Et määrusteandja tahe säärane on olnud, nähtub ka sellest, et määruste järgi lahtise ehitusviisi järgi ehitatud hooned (mõeldud eluhooned) peavad olema krundi külgsiirdest vähemalt 4,30 meetri kaugusel ja mitte pikemad kui $\frac{2}{3}$ krundi laiust, s. o. vabaruumita kõrvalhoonete jaoks eluhoonete frondis.

(Rkha toim. nr. 674 I — 1932.)

Kas õppejõu asetäitjat võib registreerida alaliseks õppejõuks vallavolikogu otsusel valimisi välja kuulutamata?

Vastus: eitav, välja arvatud Õppejõudude teenistuse seaduse § 49 teises lõigendis ette nähtud erijuhud.

Õppejõudude teenistuse seaduse (RT 59 — 1931) § 53 alusel vabanevad määralised õppejõud viiakse sama seaduse §§ 53 ja 54 põhjal reservi 6 kuuks. Õpetajakutsega kohata õpetajad ja kohata õpetajameti kandidaadid võetakse eeltähendatud seaduse § 55 põhjal reservi nende sooviavaldusel ning Õppejõudude reservi korralduse (RT 65 — 1931) § 2 järgi peetakse reservi viidud õppejõudude nimestikku ja § 7 põhjal seisavad õppejõud reservi nimestikus kõigest 6 kuud, mille juures kirjaliku sooviavalduse puhul võib reservis olemist pikendada kuue kuu võrra. Õppejõudude seaduse § 34 järgi peab õppejõu valimistest üldiselt kuulutama ajalehtedes ning § 35 põhjal ei pruugi valimisi välja kuulutada üksnes juhul, kui kandidaate valitakse õppejõudude reservist. Õppejõudude reservi korralduse § 5 järgi kustutatakse Õppejõudude teen. sead. § 49 põhjal õppejõu asetäitjana määratud õpetaja reservi nimestikust. Nii ei seisa õpetaja asetäitja õpetaja reservi nimestikus ja teda ei saa määraliseks õpetajaks registreerida Õppej. t. seaduse § 35 korras, sest § 35 räägib üksnes kandidaatide esitamiseks registreerimiseks õppejõudude reservist, s. o., kes seisavad reservi nimestikus, mitte seda laiendades õpetajate asetäitjaile, kuigi sisuliselt ka viimased võivad järgmise kooliaasta algusest õppejõudude reservi uuesti vastu võetud olla. Õppejõudude t. seaduse § 49 on ette nähtud üksnes erijuhus, millal õpetaja asetäitjat võib registreerida määraliseks õpetajaks, kuid, nagu juba eespool tähendatud, § 35 ette nähtud registreerimise kord ei ole õpetaja asetäitjaile laiendatud.

(Rkha toim. nr. 677 II — 1932.)

M. T.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1932. a. septembri- ja oktoobrikuu tegeluse ülevaade . . . 375

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu:

Kas väljaspool veksli maksukohta asuvatel notaritel on õigus protestida vekseid, mille maksukohas asub notar? . . . 377

Administratiivosakond:

Millistel asjaoludel võib metsamaterjali ostja puulaeva ehitamisest või remondist ülejäänud kõlvulise materjaliga talitada ilma et tal oleks Puulaevade ehitamise toetamise seaduse (RT 43 — 1923) § 9 ette nähtud trahvi karta? . . . 379

Kas Kogukonna-, asutiste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 18 ette nähtud kokkulepe, mis toimunud maaomaniku-kogukonna ja maakasustaja vahel, peab ka kohaliku maavolikogu poolt kinnitatud olema? . . . 380

Kas maavalitsus võib igal juhul vallavalitsusele ülesandeks teha kohtulikule vastutusele võtta neid II ja III klassi teede tegijaid, kes oma teeosad määratud tähtajaks tegemata jätnud? . . . 380

Kas mees oma naise teenistusallisis asjus võib tema asemel ja tema eest ilma volitusega kaebustega esineda kohtus ja ametiasutistes? . . . 381

Kas Piimatalituste võrgu korraldamise määruse (RT 55 — 1931) § 1 p. 4 leiduv määrus, mille järgi loetakse uuteks piimatööstusteks ka vanad, mis üle antakse uutele omanikkudele, on seadusega vastuolus? . . . 381

Kas Kogukonna-, asutiste- ja erarendimaade korraldamise seaduse käsitamisel saab täpsalt kohaldada Tsiviilseaduse norme? . . . 382

Kas seltsidel ja ühinguil on õigus administratiivkohtu korras kaebustega esineda, kui administratiivasjus on seltsi või ühingu liikmete huvid seadusevastaselt puudutatud? . . . 382

Kas Riigiteenistuse seaduse § 13 tähendatud uus või vaba koht peab just ametikoht olema? . . . 382

Kas Tartu Tammelinna osas võib kõrvalhooneid ehitada eluhoone kõrvale? . . . 384

Kas õppejõu asetäitjat võib registreerida alaliseks õppejõuks vallavolikogu otsusel valimisi välja kuulutamata? . . . 384

Lisa.

Riigikohtu 1931. a. otsused lk. 1—32.

1932. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kolmeteistkümne aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1930. a. ja 1931. a. otsuseid.

Lähemateks kaastööliseks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. ja 1924. a. — 4 kr., 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. — 4 kr. 50 s., 1929., 1930. ja 1931. a. — 7 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.**

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti.